

«Le temps de vivre»

L'ocupació nazi a França vista per una nena de cinc anys

Una narració gràfica basada en una història de vida

Còpia especial de treball

Inclou, fora de numeració i amb portadelles crema:

Esbós previ

Treball de personatges

Narració gràfica

«Le temps de vivre»

L'ocupació nazi a França vista per una nena de cinc anys

Una narració gràfica basada en una història de vida

Josep Tàssies Subirats

jtassiess@gmail.com

Treball de recerca, 2n batxillerat C

Institut Santa Coloma de Farners

Tutor: Andreu Vinyals

Novembre de 2014

Como esos cabos imprescindibles para el viaje, producto de la reunión de innumerables fibras muy delgadas, así la historia, suma de incontables vivencias personales. Destinos de individuos que, como fibras de una cuerda, se suman, se anudan, se entrelazan en la verdad incierta que es la urdidumbre del relato.

Pero narrar no es transmitir una verdad irrefutable. Narrar es elegir una versión.

El relato elige, entre todos los viajes, un viaje. Y un rostro, entre todos los rostros.

SUMARI

INTRODUCCIÓ	1
1. Explicació del tema i finalitat del treball	1
2. Objectius	2
PART I. MARC DEL TREBALL	
3	
1. Treball dut a terme	4
1.1. Calendari de treball	4
1.2. Metodologia emprada	4
1.2.1. Instruments de recollida de dades	4
1.2.2. Recursos utilitzats	5
2. Context històric	5
2.1. Orígens de la rivalitat França-Alemanya-Europa	5
2.2. França i la Segona Guerra Mundial	6
3. Les històries de vida	14
4. Les novel·les gràfiques	15
PART II. COS PRÀCTIC DEL TREBALL	16
1. Entrevistes a Louise Serra Bourdeguise	17
1.1. Sistema d'entrevistes	18
1.2. Característiques del sistema d'entrevistes	18
1.3. Cronologia d'entrevistes	19
1.4. Resultats de l'experiència	20
2. Esbós previ	20
Esbós previ (enquadernat només en aquesta còpia)	s/n
3. Guió de la narració gràfica	21
3.1. Presentació	21
3.2. Recerca d'un llenguatge plàstic	22
3.3. Unitat de contingut estable (una pàgina / una història)	23
3.4. Treball de personatges	23
3.5. Guió literari, personatges principals i cronologia	23 - 30
Treball de personatges (enquadernat només en aquesta còpia)	s/n
3.6. Retolació: les veus de la narració	31
3.7. Retícula/maqueta	31
3.8. Materials	31

PART III. LA NARRACIÓ GRÀFICA (enquadrada només en aquesta còpia)	s/n
CONCLUSIONS	31
BIBLIOGRAFIA	33
ANNEXOS	
1. Un final alternatiu	
2. Les històries descartades	
3. Proves de resolució tècnica	
4. Maqueta de la narració gràfica	
5. Les entrevistes	

INTRODUCCIÓ

1. *Explicació del tema i finalitat del treball*

Aquest treball parla del pas de l'Europa de la mort a la de la vida a través dels ulls d'una nena que viu la violència de la guerra i l'evolució de la societat francesa, i més endavant veu també l'Espanya just després de la transició.

Louise Serra Bourdeguise (nom de ficció de la protagonista) va néixer el 22 d'abril de 1939 a Perpinyà, província del Rosselló, França. Ella és, avui, la dona que m'explica la seva vida d'infant i la de la seva família, i em mostra, a través de les seves vivències, la invasió alemanya de França i el col·laboracionisme, així com la Resistència.

Amb el treball, he volgut parlar sobre els conflictes del feixisme durant el segle xx a partir d'uns fets documentats sota la tutela d'Andreu Vinyals, fent servir un testimoni de vida real —el de la néta de Michel Carolà, un ferroviari de Perpinyà que fou conegut com a membre de la Resistència durant la Segona Guerra Mundial— com a punt de passió i veracitat de la narració.

El treball ha estat la creació d'una història a partir d'aquests coneixements.

La meua intenció era, d'una banda, la reivindicació de l'individu en la construcció de la història (història social) i, de l'altra, manifestar la història de vida en forma de novel·la gràfica.

Els passos que he seguit per elaborar aquest treball han estat els següents:

a) Primerament, he fet una recerca per documentar-me sobre tots els aspectes que necessitava dominar abans de començar el treball; entre els quals destaquen, com a punta d'iceberg, el context històric (iniciat durant la Segona Guerra Mundial, centrant-me, aleshores, en el territori geogràfic del sud de França, ja que és on la nostra protagonista visqué la seva infància; dins aquesta cerca trobem el col·laboracionisme i la Resistència francesa...) i també la recerca d'informació relacionada amb les històries de vida.

b) En segon lloc, el mateix coneixement del context històric ha permès començar, en una fase primerenca, el treball pràctic, que han estat les entrevistes realitzades a Louise Serra en el context de visites breus al seu domicili.

c) Després, he fet un primer apropament als paràmetres formals del còmic, mitjançant la lectura analítica de les novel·les gràfiques de referència, especialment les obres *Pollo con ciruelas*, *Persépolis* i *El arte de volar*.

d) A continuació, l'anàlisi de cada entrevista ha estat la base per a la creació d'un guió de

còmic. Aquest guió l'he fet en forma d'esbós previ (vegeu part II, apartat 2), de manera que m'ha servit de preguió literari i gràfic (vegeu annexos 1 i 2).

e) Després, sobre aquest primer guió literari i gràfic esbossat, he treballat l'estructura del relat elaborant-lo per tal d'obtenir un guió definitiu.

f) Finalment, he dibuixat els originals basant-me en el guió definitiu, i els he afegit el text.

2. Objectius

Aquest treball, inicialment, pretenia tractar la vida gairebé sencera d'una persona, passant per diferents contextos històrics. Finalment, la rivalitat entre França i Alemanya és el teló de fons de les vivències d'un grup d'individus durant la Segona Guerra Mundial, que s'entén a partir d'una font primària, oral i viva que narra el que va passar tal com ho va viure.

He pretès fer servir la història de vida com a mètode per conèixer el seu passat, i la novel·la gràfica com a mitjà literari per narrar-la.

PART I. MARC DEL TREBALL

1. Treball dut a terme

1.1. Calendari de treball

Febrer/juny	Recerca d'informació en biblioteques i Internet Lectura analítica personal de novel·les gràfiques referents Gravació de les entrevistes a Louise Serra Transcripció d'aquestes entrevistes i recerca d'informació específica relacionada amb cadascuna Recerca d'un llenguatge gràfic
Juliol/agost	Treball de guió literari i gràfic mitjançant un primer esbós Presa de decisions: canvi de rumb i acotació de la història a la part referida als anys 1940-1945.
Setembre/novembre	Perfeccionament del guió esbossat i obtenció d'un guió definitiu (literari i gràfic) Treball de composició de pàgines Treball de dibuix d'originals Treball de retolació del text Redacció del treball i realització d'una valoració personal Lliurament del treball

1.2. Metodologia emprada

1.2.1. INSTRUMENTS DE RECOLLIDA DE DADES

- Entrevistes a Louise Serra (obtenció del material base del treball)
- Entrevistes amb el periodista i il·lustrador Josep Antoni Tàssies (metodologia i llenguatge de còmic; supervisió de l'adaptació dels esborranys als originals)
- Entrevista a la il·lustradora Marta Balaguer (metodologia i llenguatge de còmic)
- Entrevista al llicenciat en geografia i història Joan Boada (per a la fase de valoració i conclusions)

1.2.2. RECURSOS UTILITZATS

- Recerca bibliogràfica: les biblioteques públiques de Santa Coloma de Farners, Sant Cugat del Vallès i Vilobí d'Onyar.
- Recursos en línia, per realitzar un treball de documentació d'imatges i consulta d'hemeroteques de premsa (francesa i espanyola).

2. *Context històric*

2.1. **Orígens de la rivalitat França-Alemanya-Europa**

Al llarg del segle XIX, la presència dels estats europeus a l'Àfrica, a la recerca de territoris colonials, va fer impossible d'evitar el xoc d'interessos imperialistes i els conflictes van ser continus.

La recent unificació d'Alemanya, dirigida pel canceller Otto von Bismarck, mitjançant la supremacia política i militar de Prússia, va culminar amb la proclamació del Segon Reich (1870) i Guillem I (1871-1888) com a emperador. Aquest procés havia causat tensions internacionals amb França, que va ser derrotada a Sedan, i perdia, així, els territoris d'Alsàcia i Lorena.

El nou estat germànic es convertí ràpidament en una gran potència industrial que aspirava a dirigir la política continental europea.

Tot i la conferència internacional a Berlín (1885), les frustracions imperialistes de l'Estat alemany respecte de potències com Anglaterra o França va forçar conflictes colonials, com les crisis del Marroc.

El nou kàiser Guillem II (1888) va declarar la voluntat d'una política mundial agressiva i expansionista, a través del poder militar, cosa que va implicar un fort bel·licisme alemany.

A principis del segle XX, la majoria dels països europeus formaven part del complex sistema d'aliances en el qual destacava la Triple Aliança (Alemanya, Àustria-Hongria i Itàlia) i la Triple Entesa (Gran Bretanya, França i Rússia), i van conduir a la Primera Guerra Mundial (1914-1918). El conflicte es va tancar amb l'anomenada *Pau dels vencedors*, amb la victòria de la Triple Entesa amb el suport dels Estats Units d'Amèrica (EUA); el principal tractat de guerra va ser el de Versalles, en el qual Alemanya es declarava responsable del conflicte i perdia, així, territoris (Alsàcia i Lorena, a més d'alguns colonials), a més de la imposició d'unes fortes reparacions de

guerra.

Aquesta situació d'humiliació, pressió i asfíxia econòmica a la qual van ser sotmesos els vençuts va contribuir a l'ascens dels feixismes.

El govern imposat pels vencedors, la República de Weimar, estava basat en una constitució democràtica, feble i sense suport popular. L'any 1921, Adolf Hitler va passar a encapçalar el Partit Nacionalista dels Treballadors Alemanys (NSDAP), i va reorganitzar el partit, agreujant el caràcter violent. Va ser tancat a la presó l'any 1923 acusat d'un intent de cop d'estat contra la República; allà, va escriure *Mein Kampf*.

Gràcies a la popularització de la NSDAP, el partit nazi arribà al poder democràticament. Aleshores, el partit eliminà en pocs mesos els mitjans democràtics per assolir un règim totalitari, i Hitler es va autoproclamar Führer i canceller del Reich (*Reichführer*). La política expansionista de l'Alemanya nazi, la crisi de les democràcies, les diferents aliances i el bel·licisme alemany van fer esclatar la Segona Guerra Mundial (1939-1945).

2.2. França i la Segona Guerra Mundial

La Tercera República Francesa es va formar després de l'experiència revolucionària de la Comuna de París,¹ a mans del govern provisional que sortia de la derrota de la guerra contra Alemanya;² es va establir oficialment l'any 1875. Va ser un govern ple d'escàndols burgesos, amb la lleu presència d'una esquerra afeblida per les represàlies de la Comuna.

L'any 1894, França va establir amb Rússia un pacte de mútua defensa i va aconseguir trencar l'aïllament d'Alemanya. També França establí un pacte d'aliança amb Gran Bretanya, per fer front al gegant germànic que els feia ombra a Europa, i trencant així la clàssica rivalitat entre els dos països. D'aquesta manera sorgí la Triple Entesa. Alemanya formava part, aleshores, de la Triple Aliança (juntament amb Àustria-Hongria i Itàlia). L'assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran, hereu de la corona d'Àustria, a Sarajevo va ser el detonant del conflicte. Es produí un joc d'aliances i en poc temps va esclatar la Gran Guerra.

A França, el fort nacionalisme va contribuir a declarar la guerra a Alemanya per la seva aliança amb Rússia. Els alemanys entraren a França per Bèlgica, seguint el pla *Schlieffen*,³ però la

1. Insurrecció revolucionària desenvolupada a París del 18 de març al 28 de maig de 1871.

2. Conflicte armat entre França i Prússia que durà des del juliol de 1870 fins al maig de 1871.

3. Pla estratègic establert pel mariscal de camp prussià Alfred von Schlieffen i emprat per Alemanya durant

guerra es convertí en trinxeres a pocs quilòmetres de París. L'entrada, el 1917, dels EUA a la guerra va ser decisiva per a la victòria de França i Gran Bretanya sobre l'imperi germànic.

Es firmà el Tractat de Versalles⁴ l'any 1919 i s'establí l'anomenada *Pau dels Vencedors*.⁵

La guerra havia deixat una França devastada econòmicament, moralment i demogràficament; amb 1.322.000 morts i tres milions de soldats ferits. Per tant, la taxa de natalitat va descendir vertiginosament i hi va haver una generació perduda. El deute nacional s'havia quintuplicat (fins a 175 milions de francs l'any 1919) i els impostos havien pujat per cobrir les despeses de guerra. També els preus havien augmentat en un 400 %.

Tot i això, durant la guerra s'introduïren alguns aspectes que feren avançar la societat francesa de l'època, com la producció en cadena en les grans indústries, reafirmant la segona revolució industrial i donant pas a un desplegament de l'economia i la productivitat a principis dels anys vint.

La inflació va pujar els preus dels conreus, i els pagesos tenien beneficis superiors a 1914. El nombre de dones en el mercat laboral es va incrementar fins a un 25 % del total de treballadors.

L'any 1923 Alemanya no va pagar les indemnitzacions establertes el 1918 i França va envair la zona del Rhur.

En termes d'economia, l'any 1924, el govern d'Édouard Herriot⁶ va augmentar els impostos i va reduir les despeses per suplantar les indemnitzacions. Aquest mètode va funcionar, de manera que el poble va recuperar la confiança en el govern, el franc es va revaloritzar i l'any 1928 l'economia francesa era tan prospera com abans de la guerra.

El Crac de 1929⁷ va suposar la fallida de la borsa dels EUA, el final dels feliços anys vint i l'inici de la gran depressió. Amb això, les empreses nord-americanes van retirar les seves inversions a Alemanya, que no va poder pagar les indemnitzacions a França, que no podia pagar els seus deutes de guerra als EUA.

L'any 1930, els nazis van obtenir 107 escons al Reichstag (el Parlament alemany), i l'any

la Primera Guerra Mundial, que consistia a encerclar l'Exèrcit francès a través de Luxemburg i de Bèlgica.

4. Acord internacional que posà fi a la Primera Guerra Mundial, en el qual Alemanya es declarava responsable de la guerra. Se li van imposar fortes indemnitzacions de guerra.

5. Període comprès entre la Primera i la Segona Guerra Mundial, amb una pau imposada. S'inicià el rearmament de les potències.

6. Édouard Herriot (1872-1957) fou un polític francès i primer ministre de la República francesa entre juny de 1924 i abril de 1925.

7. Fallida de la borsa de Wall Street, a Nova York, l'octubre de 1929, i que va marcar el principi de la gran depressió.

1932, 250 escons; el 1933, Adolf Hitler va ser nomenat canceller d'Alemanya.

Aquell mateix any, la gran depressió de la borsa de Wall Street va arribar a França en forma d'1.300.000 aturats. L'economia francesa va caure en picat amb una reducció de la producció, la borsa va caure i el dèficit es va enfilar fins als 3.000 milions de francs. El govern estava desbordat.

L'any 1933, Alemanya va abandonar la Societat de Nacions,⁸ a Ginebra, i començà un procés de rearmament. La política que l'Alemanya nazi va fer per forjar el seu Gran Reich i conquerir el seu espai vital va aconseguir imposar-se a Europa mitjançant els fets consumats sorprenent les potències democràtiques.

A principis de 1935, va dur a terme l'annexió del Sarre (Saor) després de la celebració d'un plebiscit entre la població. Hitler va impulsar el rearmament de la societat alemanya i va establir el servei militar obligatori, creant també una força aèria que se sumava a la naval. El març de 1936 va iniciar la remilitarització de Renània.

Hitler havia infringit el tractat de Versalles, però les potències no van reaccionar.

Aquell mateix any es forjà l'eix Roma-Berlín, i al cap d'un mes Japó va firmar amb Alemanya el Pacte Antikomintern, contra la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS).

L'any 1938, les tropes alemanyes van ocupar Àustria, que va ser incorporada al Reich per mitjà d'una votació. Unes setmanes després van ocupar els Sudets, a Txecoslovàquia (amb el pretext que era una zona habitada per tres milions d'alemanys), sense reacció de les potències democràtiques.

Hitler va reunir els caps de govern de la Gran Bretanya, França i Itàlia a la Conferència de Munic. Els assistents van acceptar la integració dels Sudets al Reich, amb el compromís de no-agressió a la resta del país.

Robert Cole⁹ classifica el resultat de la Conferència de Munic amb aquestes paraules:

La renúncia per part de França a tots els seus compromisos amb les potències de l'Est¹⁰ va corroborar que França ja no era una gran potència.

Hitler trencà aquesta política aviat, conquerint la resta del Txecoslovàquia i fent-la desaparèixer com a estat (març 1939); després s'annexà l'enclavament de Memel (Lituània). A la

8. Organisme internacional, la creació del qual s'acordà en la conferència de pau de París, el 28 d'abril de 1919.

9. Robert COLE, *Un viaje por la historia de Francia*, Madrid, Celeste, 1991.

10. França va trencar el pacte de defensa mútua amb Txecoslovàquia l'any 1924 en front de la imponent Alemanya, i va deixar els txecs sols davant el perill.

vegada, Mussolini va consolidar la seva presència al Mediterrani ocupant Albània l'abril del mateix any.

Els dos dictadors van consolidar la seva aliança amb el Pacte d'Acer (maig de 1939). França, impotent, s'intentava acostar a Gran Bretanya mentre, juntament amb les altres democràcies, es limitava a observar com Alemanya es preparava per a la guerra, i la pau agonitzava.

Els britànics van buscar la seguretat de Polònia i intentaren pactar amb la Unió Soviètica, però van ser rebutjats per l'URSS, que apel·lava al Pacte Germanosoviètic de no-agressió.¹¹

Hitler va iniciar la invasió a Polònia l'1 de setembre de 1939. El dia 3 França i la Gran Bretanya van declarar la guerra a Alemanya. Així començà la Segona Guerra Mundial.

La tàctica alemanya per a la guerra fou l'anomenada «guerra llampec» o *Blitzkrieg*, basada en la sorpresa i la rapidesa de moviments de l'Exèrcit alemany, la *Wehrmacht*, amb les seves divisions cuirassades i els seus carros de combat (els *Panzer*), combinats amb l'acció de l'aviació. L'objectiu era la destrucció de l'enemic i la devastació de les seves infraestructures.

Durant el 1940 no es produí cap acció bèl·lica de relleu; els nazis van estendre la seva influència sobre les repúbliques bàltiques (Letònia, Lituània i Estònia). Buscaven l'estabilitat en l'Europa septentrional com a base per actuar contra Gran Bretanya, controlant així els territoris de Suècia (tot i ser neutral, els alemanys necessitaven el ferro), Dinamarca i Noruega mitjançant la «guerra llampec» i sense que la Gran Bretanya ho pogués impedir. Això provocà la dimissió del primer ministre anglès Chamberlain i la formació d'un govern d'unitat nacional presidit per Winston Churchill (maig del 1940).

Ara era el torn de França. L'ofensiva es va iniciar a través dels Països Baixos i de Bèlgica, que van ser ocupats en 48 hores (maig del 1940), i va continuar per les Ardenes cap a França.

L'estat major francès va quedar sense resposta, ja que havia situat totes les previsions en la defensa de la Línia Maginot, a la frontera amb Alemanya, sense preveure la invasió des de Bèlgica. L'Exèrcit francès va ser humiliat l'any 1940 per actuar amb les tàctiques de la guerra anterior, sense escoltar teòrics de la guerra com el capità anglès Basil Liddel Hart o el coronel Charles de Gaulle.

Les tropes francobritàniques, sorpreses per l'esquena, van quedar encerclades i van ser evacuades per la platja de Dunkerque.

El 14 de juny els alemanys van entrar a París, i el 16, Paul Reynaud va dimitir com a primer ministre i va ser substituït pel mariscal Pétain, qui va demanar la pau. Aquesta va quedar pactada el 22 de juny, i es va fer efectiva a partir del dia 25. El dia 10 de juliol, l'Assemblea Nacional va

11. Pacte signat l'agost de 1939, que incloïa el repartiment de Polònia en cas d'invasió i el reconeixement de Finlàndia, Letònia, Estònia i Lituània per part dels soviètics.

atorgar el dret de modificar la constitució a Pétain.

Així morí la Tercera República. En lloc d'aquesta, es va establir l'État Français, amb el quarter general a la ciutat de Vichy i lligat als alemanys. El mariscal Pétain va governar de manera directa la meitat sud del país; la resta, inclòs París i les regions de costa, estava ocupada pels alemanys.

André Mornet, el fiscal del judici de postguerra del mariscal Pétain, va titular les seves memòries *Quatre anys per esborrar de la nostra història*.¹²

Durant els «temps foscos» de França, governà el mariscal Pétain fins a l'any 1942, que el substituï Pierre Laval. El govern de Vichy va abolir les institucions democràtiques de França, va perseguir els jueus, comunistes i opositors al règim, i va promulgar una política de col·laboració amb Alemanya.

Els dos van governar el país com van poder sota estricte control alemany. Es tractava d'un règim «titella» d'influència nazi, procés que s'accentuà (fomentat pels mateixos dirigents) fins que l'any 1944 el govern era simplement formal. Durant aquest període, la indústria francesa passà a alimentar l'economia de guerra alemanya.

Hi havia un fort col·laboracionisme per part de les autoritats franceses, i les taxes de deportació de jueus i de resistents a la zona lliure arribà a superar les de la zona nord ocupada pels alemanys.

Existeix una relació molt forta entre el règim de Vichy i l'extrema dreta, ja que el règim tenia les característiques d'un partit antisemita, racista, xenòfob, clerical, masclista..., entre altres trets que els relacionen.

Els principals líders de Vichy (Pétain, Laval, Pierre Flandin i Darlan), mitjançant la Milice Française, van conduir les restes de l'Estat francès cap a una col·laboració ideològica amb l'Alemanya de Hitler i van destruir la Tercera República Francesa.

«La veu de l'amo», Arthur Szyk.

12. Julian JACKSON, *France: The dark years 1940-1944*, Oxford, Oxford University Press, 2001.

La Résistance (resistència francesa) va ser el conjunt de moviments i canals clandestins que van continuar la lluita contra les potències de l'eix després de l'armistici de França, el 22 de juliol de 1940, fins a l'alliberació l'any 1944. Aquesta lluita consistia en accions d'informació, sabotatge i operacions militars contra les tropes d'ocupació alemanyes i el mateix règim de Vichy.

Una gran part d'aquesta resistència es tractava d'aspectes civils i no violents, com la premsa clandestina i la difusió d'informació que fomentava l'hostilitat de la població amb l'ocupant. També era habitual la producció de documentació falsa, l'organització d'algunes vagues i manifestacions i, sobretot, la creació de diverses xarxes de salvament per a presoners de guerra francesos i, entre d'altres, de jueus perseguits pel règim.

El terme *maquis* (Maquisard), segons el *Dictionnaire de l'Académie Française*, correspon a: «Durant la Segona Guerra Mundial, resistent armat dins d'un grup maqui, combatent clandestí contra l'ocupant alemany, franc-tirador». Segons el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, la mateixa paraula és: «Maquisard, especialment membre de les guerrilles antifranquistes». Podem trobar la relació entre les dues definicions en la lluita antifeixista; és un terme bastant generalitzat.

Sovint es trobava, en la França ocupada, aquesta manifestació de la resistència en les zones rurals, que es va accentuar amb el naixement dels maquis com a organització l'any 1943. Aquest combat clandestí, així com totes les altres formes de resistència, foren la resposta social a la gran repressió per part de les autoritats tant alemanyes (RSHA, SS, Wehrmacht, Gestapo...) ¹³ com del règim de Vichy (Milice Française). ¹⁴

Aquesta resistència era formada per homes i dones de totes les edats i agrupava una representació de totes les classes socials (obriers, classes mitjanes, altes, clergues, aristòcrates...) i una varietat ideològica notable (comunistes, socialistes, anarquistes, gaullistes ¹⁵...) i religiosa. També acollia combatents estrangers: republicans espanyols refugiats, ¹⁶ antifeixistes italians, antinazis alemanys... Tot i aquesta varietat, predominaven els combatents jueus, gaullistes, socialistes i comunistes.

13. Gestapo: policia política de l'Estat nacionalsocialista alemany; RSHA: Reichssicherheitshauptamt (Oficina Central de Seguretat del Reich), era una organització subordinada de les SS; Wehrmacht: forces de defensa de l'Exèrcit alemany nazi (1935-1945); SS: Organització paramilitar i policíaca del Partit Nacionalista Alemany.

14. Força paramilitar creada el gener de 1930 per part del Govern de la França de Vichy amb suport alemany.

15. Moviment polític francès fundat pel general Charles de Gaulle de dretes amb reminiscències d'unificació de les classes populars franceses.

16. Alguns exiliats espanyols al territori francès, a causa la Guerra Civil, es veieren sotmesos a l'elecció de tornar a Espanya o bé lluitar contra l'ocupació nazi de França.

La resistència activa i organitzada representava un 2-3 % de la població francesa, amb el suport de les complicitats populars, cosa que li atorgava una base i un caràcter generalitzat entre la població.

Julian Jackson¹⁷ parla, en la introducció del seu llibre *France. The dark years 1940-1944* (Oxford: Oxford University Press, 2001), sobre la varietat de posicions respecte a l'ocupant alemany i el govern titella de Vichy. Dins el país existien diferents corrents ideològics, des de feixistes fins a anarquistes. Entre els maquisards també hi havia diversitat; es podien trobar partidaris i contraris del règim de Vichy, corrents antisemites, corrents en contra de De Gaulle...

Jackson troba el nexa entre les diferents mentalitats franceses, un punt d'inflexió entre aquesta radicalitat d'opinions, i és Charles Péguy,¹⁸ que fou citat, en diferents moments, tant per la dreta com per l'esquerra; potser es pot resumir aquesta ideologia comuna en citacions de Péguy com aquesta:

En la guerra quien no se rinde es mi hombre, quienquiera que sea, de donde quiera que venga, y cualquiera que sea su partido... Y quien se rinde es mi enemigo quienquiera que sea, de donde quiera que venga y cualquiera que sea su partido.

Cal diferenciar, en un inici, dos corrents diferenciats de la *Résistance*, segons la seva situació geogràfica i la certa independència que s'establí durant la primera fase de l'ocupació:

— La Resistència exterior se situava fora del territori francès i s'agrupava entorn a la institució política del Comitè Nacional Francès de Londres (1940), encapçalat pel general Charles de Gaulle.¹⁹ Durant tota la Segona Guerra Mundial representà el conjunt de la França resistent davant els aliats.

— La Resistència interior, en un origen independent de l'acció de De Gaulle, tracta de la forma d'acció contra l'ocupant que hem tractat des de l'inici d'aquest apartat; terme que denomina exclusivament la xarxa de combat establerta dins del territori gal.

17. Julian Jackson (1954), reconegut historiador britànic, membre de l'Acadèmia Britànica i de la Royal Historical Society i professor d'història a la Universitat Queen Mary de Londres. És una de les principals autoritats en l'estudi de la història de França del segle XX.

18. Charles Péguy (1873-1914) va ser un filòsof i poeta francès, conegut pels seus assajos i considerat un dels principals escriptors catòlics moderns.

19. Charles de Gaulle (1890-1970) fou un general francès i home d'estat que va dirigir les Forces Franceses Lliures durant la Segona Guerra Mundial.

Aquests dos moviments conflueixen en un de sol l'any 1943, en què tots dos accepten Charles de Gaulle com a líder de l'anomenada *França lliure*, tot i que el corrent interior sempre va conservar una certa independència.

Cal cercar una autonomia similar entre els mateixos grups maquis, que garantia la confidencialitat de les accions clandestines sense risc a ser delatades; sempre respectant una acció paral·lela i una coordinació tant entre ells com amb la Resistència exterior.

Charles de Gaulle, exiliat Londres, el 18 de juny de 1940 va emetre un missatge de força als francesos a través de l'emissora BBC²⁰ i fou la llum de la França ocupada.

La Resistència interior fou un moviment que sorgí sense necessitat de ser fomentat per cap institució, va resultar una reacció natural de la població. Tanmateix, De Gaulle va ser un dels elements cohesionadors de la mateixa i creador de la França Lliure. El mateix *Général* fou l'home que va vetllar pels interessos nacionals del país i més tard encapçalà el Comitè Francès d'Alliberació Nacional. Fou el fundador i president (1959-1969) de la Cinquena República Francesa.

Una de les condicions *sine qua non* de la resistència va ser el suport massiu de la població. Aquesta base va proporcionar un marge d'operacions i encobriments que van fer de la resistència un concepte col·lectiu. A causa del seu caràcter multiforme i estès, produïa en l'ocupant una situació d'hostilitat desmoralitzadora, a part de les nombroses accions armades.

A partir de 1944, el conjunt d'organitzacions clandestines que havien participat en la resistència dins el territori van passar a denominar-se Forces Franceses d'Interior (FFI).²¹

Els maquisards van tenir, també, un paper decisiu en l'alliberació de França. A banda de ser els pioners de l'alliberació de la zona del sud-oest del Loira i l'illa de Còrcega, el 1943, també participaren en altres fronts conjuntament amb l'exèrcit aliat.

També fou rellevant la seva actuació en l'alliberació, l'agost de 1944, de París; les mateixes

20. Tot i que el discurs del 18 no es va conservar, trobem, com a mostra significativa, el discurs de 20 de juny de 1940. Vegeu <<http://www.charles-de-gaulle.org/pages/l-homme/dossiers-thematiques/1940-1944-la-seconde-guerre-mondiale/l-appel-du-18-juin/documents/l-appel-du-22-juin-1940.php>>.

21. Forces Franceses d'Interior.

forces resistents de la capital ho van aconseguir al costat de les forces exteriors de la França Lliure, arribades des de Normandia.

3. *Les històries de vida*

L'*etnografia* és un mètode d'investigació social primari que engloba el conjunt de mètodes en els quals l'etnògraf participa d'alguna manera en la vida de les persones observant el que succeeix, el que es qüestionen, el que diuen..., i recopilant tota mena de dades que puguin aportar una mica de llum al tema que s'investiga.

«Els investigadors socials sovint es defineixen com a *observadors participants*», segons Hammersley i Atkinson, en el primer capítol del seu llibre *Etnografia. Métodos de investigación* (Barcelona, Paidós, 1994), i conclouen que «es tracta d'una forma bàsica d'investigació social».

No és imprescindible ser particip dels fets que s'investiguen, simplement tenint un contacte personal (mitjançant les entrevistes) amb la persona que els ha viscut, ja s'inclou dins el concepte.

Aquestes històries de vida són els reculls narratius sobre la vida d'una persona que l'investigador ordena, així com també la versió final elaborada a partir d'aquesta narrativa, que pot anar acompanyada d'anàlisis i interpretacions extretes del relat; incloent-hi, a vegades, informació, documents, fotografies i altres entrevistes..., que contrastin i completin la informació de la biografia inicial.

Segons l'antropòleg social Paco Almarcha, per a la correcta realització d'una història de vida, és necessari tenir en compte els conceptes següents:

1. La persona escollida per a la investigació ha de ser una mostra representativa del fenomen que tenim intenció d'estudiar, és convenient que tingui una rellevància històrica perquè permeti il·lustrar algun aspecte destacable (simbòlic, econòmic, social...) i que el subjecte ens serveixi per explicar allò del que estem parlant a través de la seva vida.

2. Una vegada determinat el subjecte d'estudi, és necessari realitzar una sèrie d'entrevistes en les quals la persona relati la seva biografia. És clau obtenir-ne una gravació per poder fer-ne una ordenació cronològica eliminant les repeticions del llenguatge oral no planificat. Aquesta sèrie d'entrevistes es perllongaran fins que l'investigador ho consideri oportú. És convenient realitzar sessions notablement lliures perquè l'expressió i la naturalitat flueixin; un excés de guiatge pot ser perjudicial.

3. Cal procurar establir una certa empatia amb l'interlocutor / la interlocutora, creant així un clima de confiança que propiciï la naturalitat del discurs. Per això, cal deixar clar des d'un inici a la persona col·laboradora de la nostra feina que el seu nom i la seva intimitat o elements identificadors quedaran desdibuixats dins el nostre estudi (per tant, la persona informant s'anomenarà sempre amb un nom fictici en la història de vida).

4. Aquesta investigació, mitjançant un mètode inductiu, pot portar-nos a extreure una sèrie de conclusions sobre les regles, les normes, els valors, els símbols, els ritus..., en les quals aquest grup social es basa, s'identifica, classifica i viu.

5. Dins la introducció del treball és necessari que apareguin una breu justificació dels criteris de selecció de l'individu, així com les condicions en què s'han realitzat les entrevistes (tècniques d'obtenció de dades, mitjà de gravació, hipòtesi inicial del treball...)

6. El relat de vida pot ser una transcripció del contingut exposat pel subjecte, conservant trets del llenguatge i expressions, tot i que és necessària una ordenació de la informació (en primera persona); o bé ser narrat per l'investigador (en tercera persona), intercalant citacions de la persona.

4. *Les novel·les gràfiques*

He treballat el concepte, la seqüència, la creació de personatges, la planificació, la diagramació de pàgina, el desenvolupament de guió i altres aspectes de la novel·la gràfica amb el dibuixant i periodista Josep Antoni Tàssies, a l'estudi del qual he treballat.

Complementàriament, he realitzat una entrevista amb una altra professional, la il·lustradora Marta Balaguer, per tal de conèixer els seus plantejaments formals amb relació al tema.

Paral·lelament, he llegit analíticament diverses novel·les gràfiques (vegeu la bibliografia), i *Pollo con ciruelas*, de Marjane Satrapi, és la que m'ha semblat més remarcable i influent per a aquest treball.

PART II. COS PRÀCTIC DEL TREBALL

Aquesta és la segona part del treball. En aquest apartat, s'han agrupat totes les activitats i pràctiques que mostren la meua aportació personal tant al gènere de la narració gràfica, com al de la història de vida. Tot i ser dos gèneres distingits, cal remarcar la seva unitat i relació, en el sentit que el primer acostuma a anar lligat al segon, per definició.

Així, doncs, la primera etapa de la segona part del treball consisteix a entrevistar la persona escollida seguint els procediments formals (establerts per l'antropòleg social Paco Almarcha) de la història de vida, garantint, d'aquesta manera, una base sòlida per al treball que es vol dur a terme seguidament.

Aquesta persona és Louise Serra Bourdeguise (Perpinyà, França, 1941), ja que era apropiada, atenent a les seves circumstàncies vitals, per a la realització d'una novel·la gràfica. L'argument de pes per a l'elecció fou l'interès històric dels esdeveniments en els quals va ser particip (directament o indirecta), reflectits dins la seva vida —ocupació nazi de França, col·laboracionisme, Resistència francesa..., termes que s'engloben en la violència de la guerra i les seves conseqüències— i que, per tant, jo podia narrar en el treball pràctic mitjançant la novel·la gràfica. Altrament, també era una font primària accessible als meus mitjans, i això va ser decisiu a l'hora de confirmar la decisió d'entrevistar-la.

És a dir, en aquesta part pràctica he dut a terme una investigació històrica basant-me en el mètode de l'etnografia com a vehicle d'accés a uns esdeveniments socials, i la realització d'una novel·la gràfica, basant-me en el treball d'entrevistes i l'anàlisi d'aquestes.

1. *Entrevistes a Louise Serra Bourdeguise*

Louise Serra Bourdeguise no existeix. Es tracta d'un pseudònim, així com els dels seus familiars. Aquest és un procediment característic de la història social, per garantir la intimitat de la persona col·laboradora.

Per dur a terme aquesta història de vida, s'ha seguit un sistema d'entrevistes amb la participació de la senyora Louise Serra Bourdeguise al seu domicili.

Les raons per les quals s'ha escollit aquesta persona, a part del seu interès vital en un sentit històric, es troben en la proximitat d'aquesta font primària i la bona voluntat i interès demostrats per la senyora Serra, que han facilitat que es pogués dur a terme aquest projecte.

1.1. Sistema d'entrevistes

Vaig elaborar un model d'entrevista, seguint la metodologia establerta per les històries de vida, i que he anat reproduint durant les sessions amb Louise Serra.

L'element històric principal que volia elaborar eren els successos de la Segona Guerra Mundial a França i, donat el context històric de la nostra protagonista (amb familiars amb cares rellevants dins les files de la resistència), era evident que ella podia representar una mostra il·lustradora de la societat i dels fets que volia reflectir, la resistència francesa.

Com que m'interessava no contaminar els records de l'entrevistada, vaig decidir elaborar un model d'entrevista lliure que deixés marge d'expressió a la persona en qüestió. La pauta temporal que vam fixar per a la durada d'aquestes sessions va ser entre 30 i 45 minuts, per agilitzar-ne el procés i evitar que es fes feixuc.

Aquestes trobades les vam dur a terme entre els mesos de febrer i maig de l'any 2014. Mitjançant un breu guiatge, vaig enregistrar i transcriure la seva biografia en el període que acull entre l'any 1941 i el 1984.

1.2. Característiques del sistema d'entrevistes

- **Tipus d'activitat:** entrevista biogràfica
- **Durada de l'activitat:** 30-45 minuts
- **Localització de l'activitat:** domicili particular de Louise Serra
- **Interlocutors de l'activitat:** Louise Serra i Josep Tàssies Subirats
- **Material emprat en l'activitat:** gravadora de veu, bloc de notes convencional i material personal cedit per la Louise (fotografies, documents familiars...)
- **Llengua en la qual es realitza l'activitat:** català (amb reminiscències del francès)
- **Metodologia de l'activitat:** expressió lliure (amb un guiatge discret)

1.3. Cronologia d'entrevistes

04/02/2014 Entrevista Louise Serra

Durada: 45 minuts

Lloc: domicili Louise Serra

Període històric comprès: 1941-1943

03/03/2014 Entrevista Louise Serra

Durada: 45 minuts

Lloc: domicili Louise Serra

Període històric comprès: 1943-1947

16/03/2014 Entrevista Louise Serra

Durada: 45 minuts

Lloc: domicili Louise Serra

Període històric comprès: 1945-1951

31/03/2014 Entrevista Louise Serra

Durada: 45 minuts

Lloc: domicili Louise Serra

Període històric comprès: 1953-1956

16/04/2014 Entrevista Louise Serra

Durada: 45 minuts

Lloc: domicili Louise Serra

Període històric comprès: 1957-1960

09/05/2014 Entrevista Louise Serra

Durada: 45 minuts

Lloc: domicili Louise Serra

Període històric comprès: 1962-1984

1.4. Resultats de l'experiència

Les entrevistes amb Louise Serra es van desenvolupar amb dinamisme i sinceritat, en un ambient de confiança reservada, educació i respecte. Agraïxo sincerament a la Louise les facilitats que va proporcionar al projecte, la seva atenció i col·laboració, que ha fet també, la meua, més amena.

Les gravacions obtingudes van ser transcrites a l'ordinador i, posteriorment, ordenades cronològicament per eliminar les repeticions i localitzar buits de contingut que hi havia, usats per part meua en la planificació de la següent entrevista, no sempre de manera efectiva.

Vaig optar per deixar molt oberta l'expressió de la Louise per poder escoltar-la sense el condicionant de les meves qüestions, conservant així més fidelitat als records (verídics o no) de les seves vivències.

Aquest model d'entrevistes va ser creat i concebut per a aquest treball de recerca. En un primer moment, es detectà la necessitat d'una recerca d'informació prèvia a les entrevistes, i la metodologia ha anat millorant alhora que avançaven les sessions.

L'efectivitat de la metodologia emprada ha estat gairebé total, excepte algunes llacunes temporals que, finalment, no he aconseguit de destapar (tant pel nombre d'entrevistes com per falta de memòria o bé desinterès històric).

Paral·lelament a les entrevistes, vaig realitzar un procés de documentació i recerca de documents i imatges que complementessin i verificuessin el relat de la senyora Serra. Tot i això, a causa de l'objectiu de culminació del treball (novel·la gràfica), vaig mantenir la narració amb els aspectes més fantasiosos per trobar punts d'interès en el pas següent.

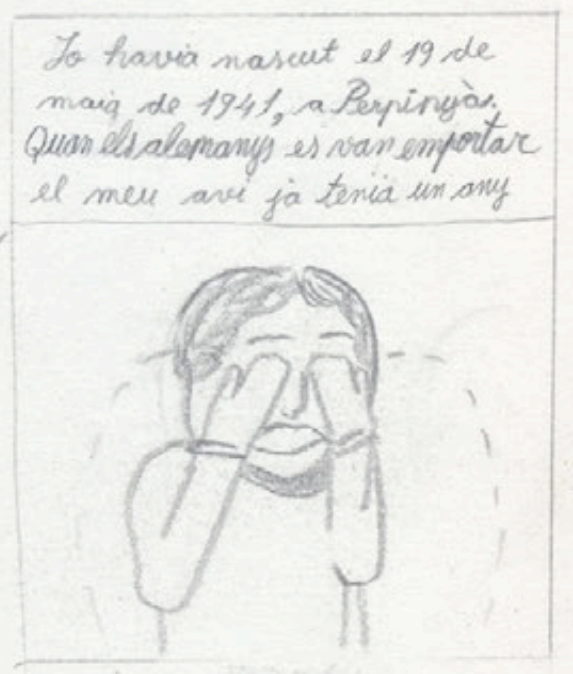
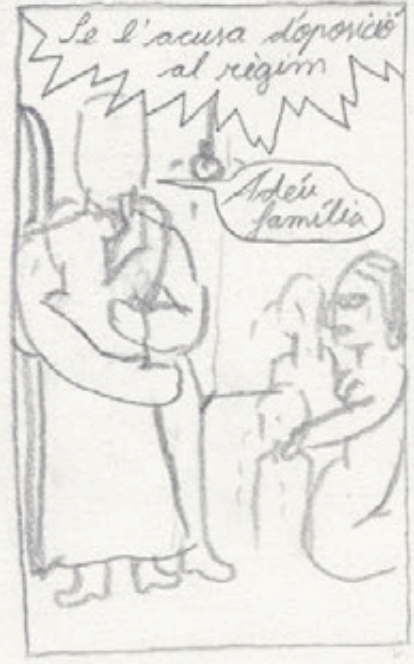
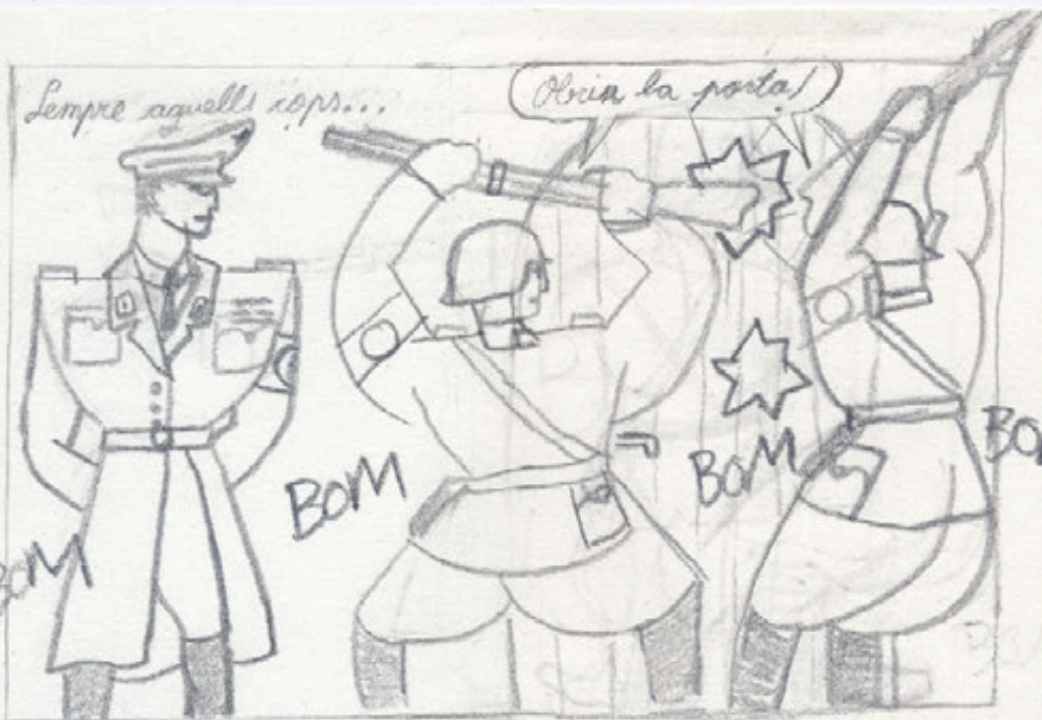
Vaig enregistrar i transcriure la seva biografia en el període que acull entre l'any 1941 i l'any 1984; a partir d'aquí vam abandonar les entrevistes perquè el marc històric era massa gran. Vaig dedicar-me, aleshores, a analitzar les sessions realitzades per passar al següent nivell del treball.

2. *Esbós previ*

Aquest apartat el presento a continuació, amb portadella crema i sense numerar, només en aquesta còpia de treball.

Part II.Cos pràctic del treball

2.Esbós previ

Jo havia nascut el 19 de maig de 1941, a Perpinyà. Quan els alemanys es van emportar el meu avi ja tenia un any.

El meu avi matern havia mort durant la primera guerra mundial, i el patern l'acabaven d'arrestar, així que a casa vam quedar el pare i la mare, el meu germà, la germana del pare, les dues àvies i jo.

84

84

rice

85

El meu avi va ser un gran resistent

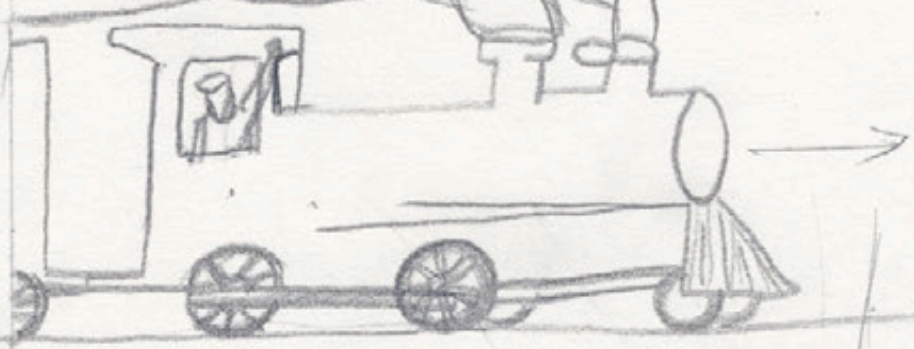
LIBERTÉ

ÉGALITÉ

FRATERNITÉ

Fundador de la marca Resistència Ferro a la zona del roncet; ell era ferroviari.

Resaltat

No Blanc

Participava en sabotatges i en accions de guerrilla contra els nazis

També amagava paracaigudistes anglesos a les golfes

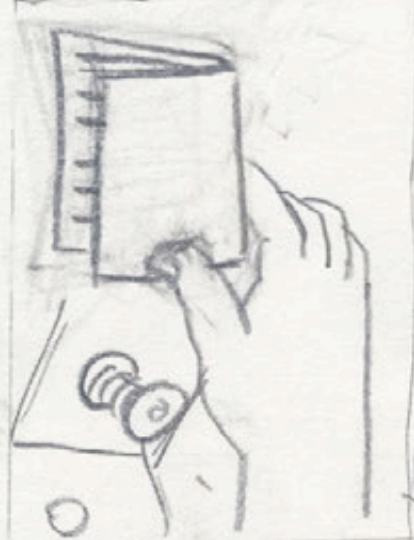
I tot això amb l'ajuda de la meua àvia, la Jeanne Paris

unitat sentit

Ells distribuïen els miratges que li portaven, els tenia amagats a la màquina de cosir

Miratges de la Franja Lliure d'en De Gaulle

Que vénen els alemanys

De negar els i els menjava perquè no els trobessin

dos com famóia foto cremada internet!

imat 7

El meu pare es va
haver d'exiliar

Per no patir la
sort del meu avi

Ell també col·laborava
de manera activa amb
la resistència

I a casa vam conti-
nuar igual

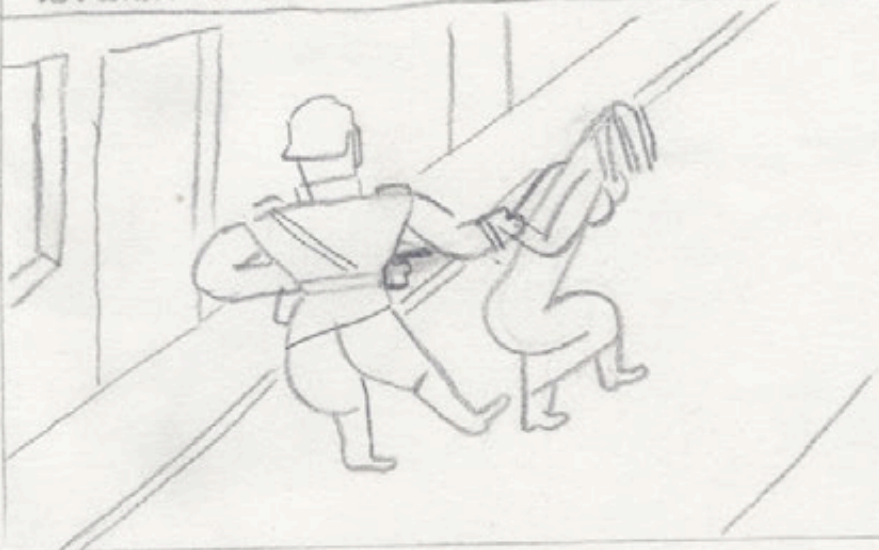

Es nazis éren horribles

S'illustraven les botes
amb la nostra mantega

Però el pitjor va ser quan van
avertar a la meua mare

La van torturar.

Afortunadament no es
van adonar de que
tenia un cognom jueu

Tu ets la Anne
Atheil!? Respon!

...Sí...

Va tornar a casa al
cap d'uns dies

Però ja no va poder
amamentar més els seus
fills perquè no tenia
els mugrons dels pits

Li vaig demanar a
la mare que m'expigués
com es van conèixer
amb el pare

Em va explicar que el pare havia xulat en una
cobla i que ella ballava molt bé.

I a força de veure's,
haviem començat a quedar
i s'havien enamorat

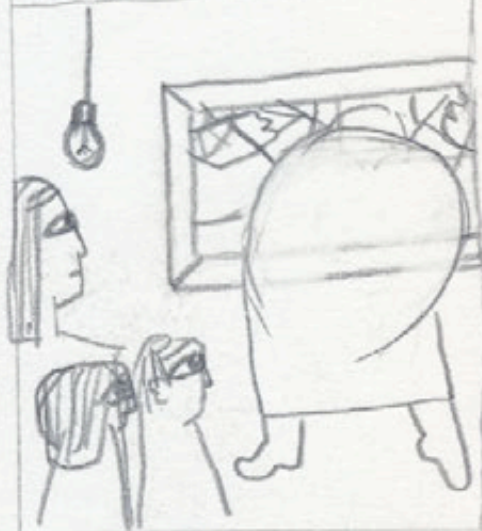
Sempre em calmava
aquell conte

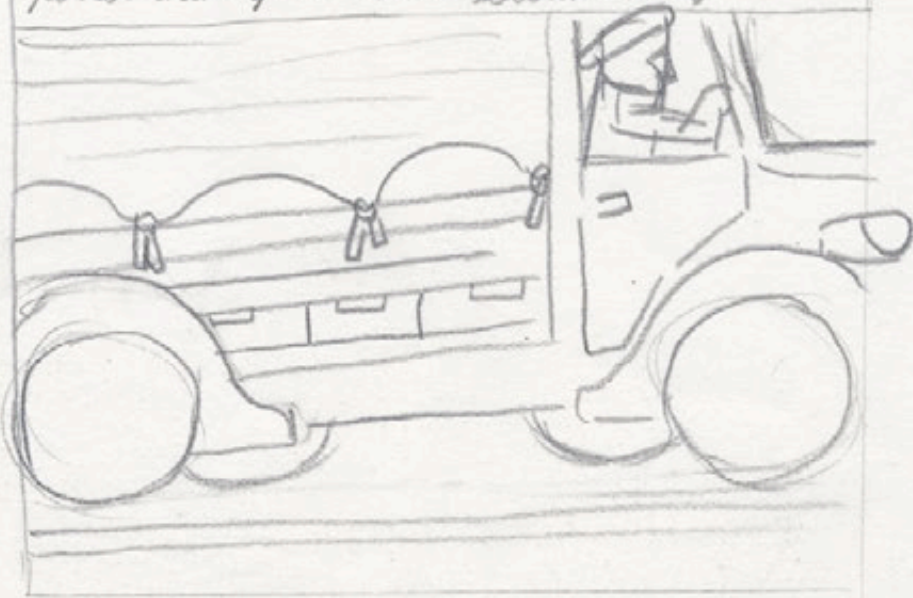
Però una nit, la
mare mare ens va
despertar i ens va fer
aïncar del llit i
vestir-nos

Vam sortir per una
petita finestreta del
rebort

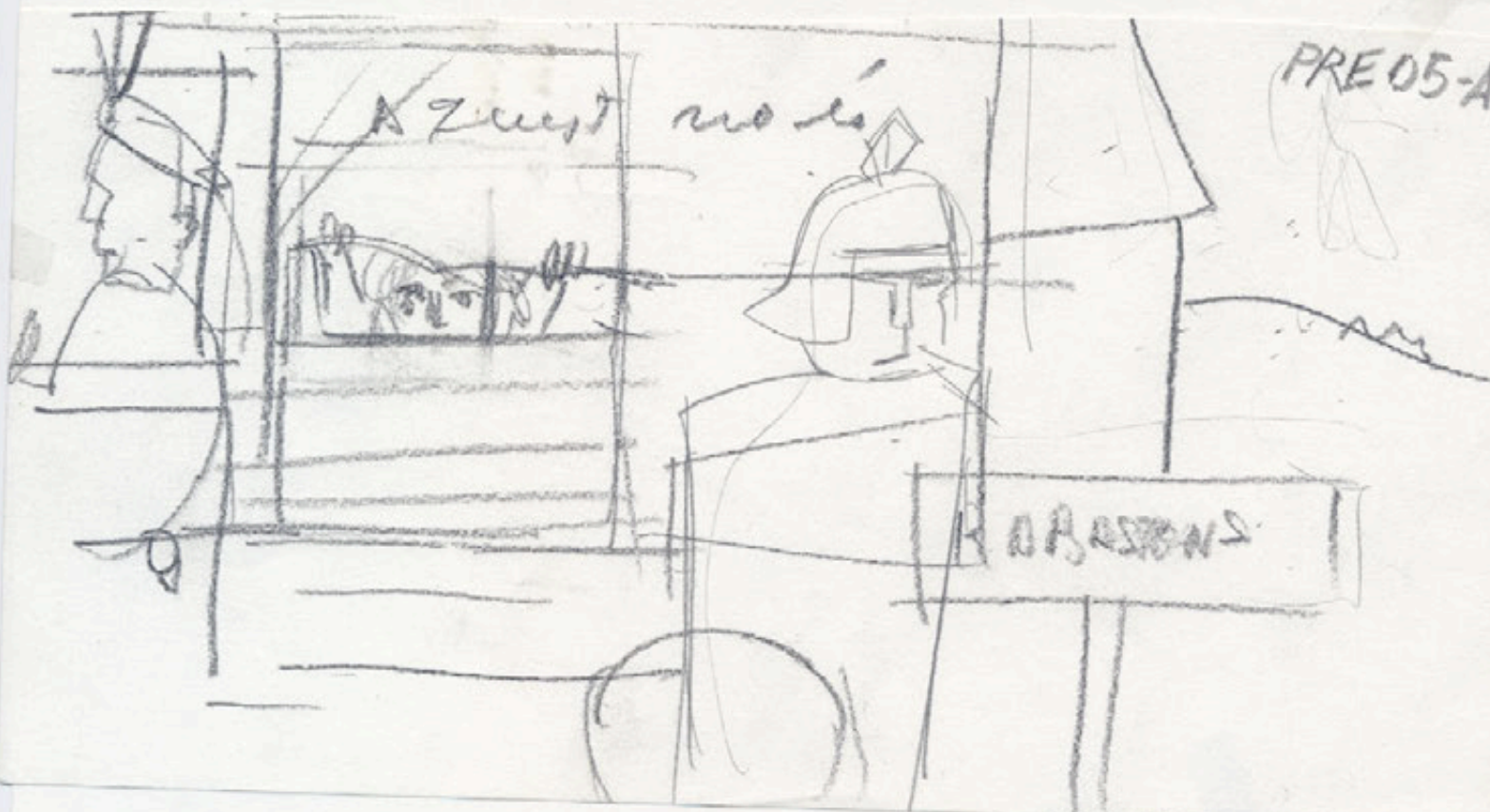
I em va recollir la Penitència, que em va
portar a un poble entre Tolouse i Albi,

PRE 05-A

Aquest no és

ROBASTONS

Zoom 1 → OK

Ni així és cara nostra

Zoom 2 → OK

On són el meu pare i el meu avi?

L'avia i la padrina, que s'havien quedat a Perpinyà, van bé i s'ajunten

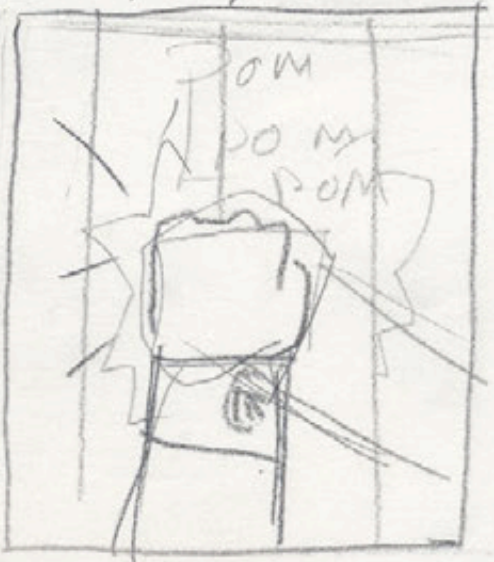
L'avia i la p. es veien

van estar dos mesos a l'avió i el va

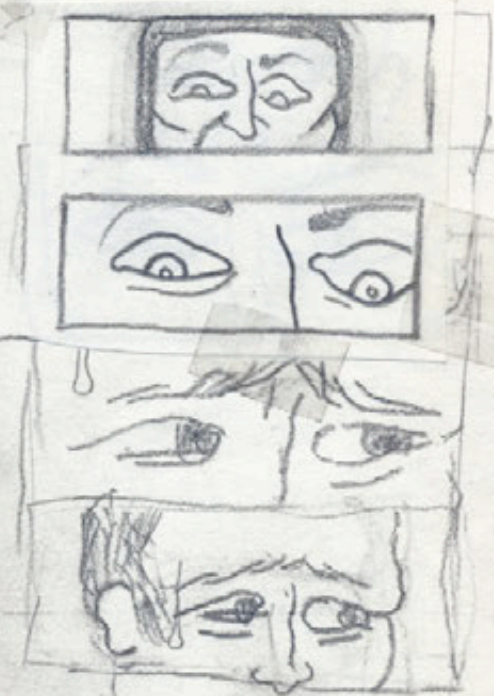
vingueren a viure a Perpinyà

Trallà ningú estava segur / sempre aquells cop de forca **PREOGSA**

RECURS VINYETA SENSE LÍNIES

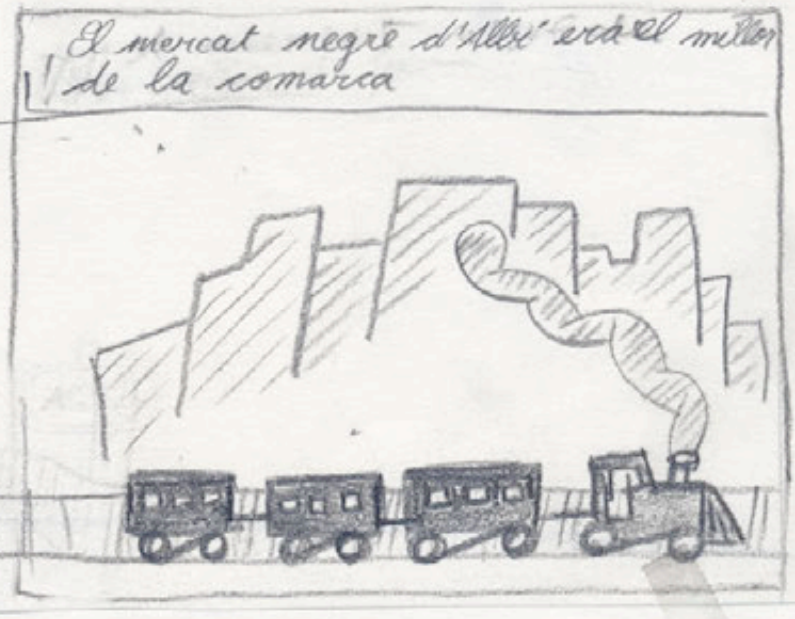
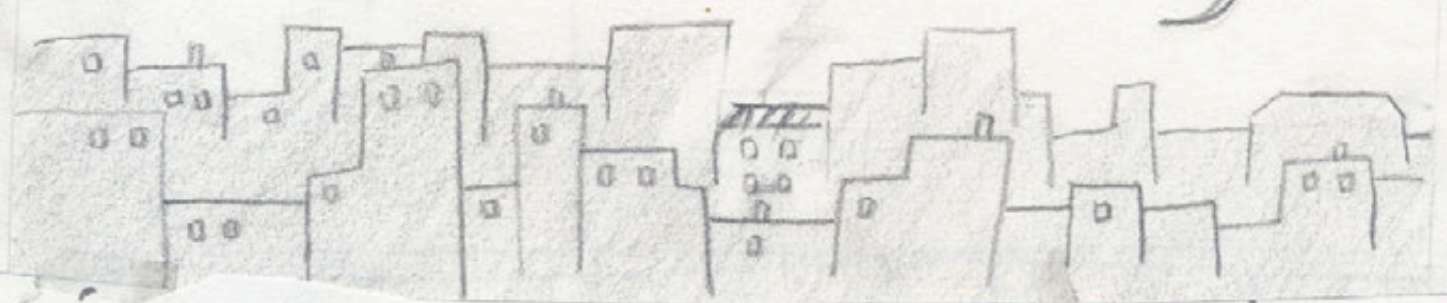
Text sobre el
fons de paret

El tiet "Lau" suava
mentre els euscayava
la documentació falsa
que em havia preparat
la resistència.

no s'acabàren quan es ponía el sol,
Les nits de Rabastens

(quan se mirava al cel) =
uno en De Gaulle per la BPC
Quan ho deia

Una vegada vam
comprar dos conells
al poble d'Albi

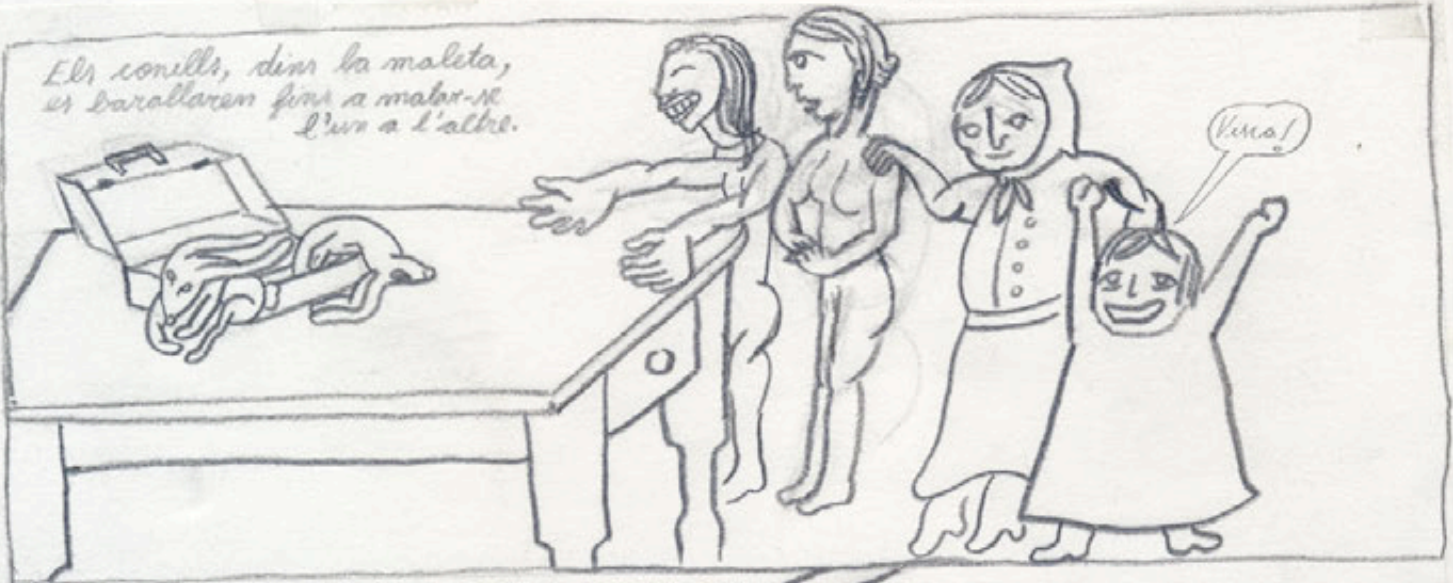

I els portarem
dins una
maleta

per evitar que
els nazis ens els
requisiraven

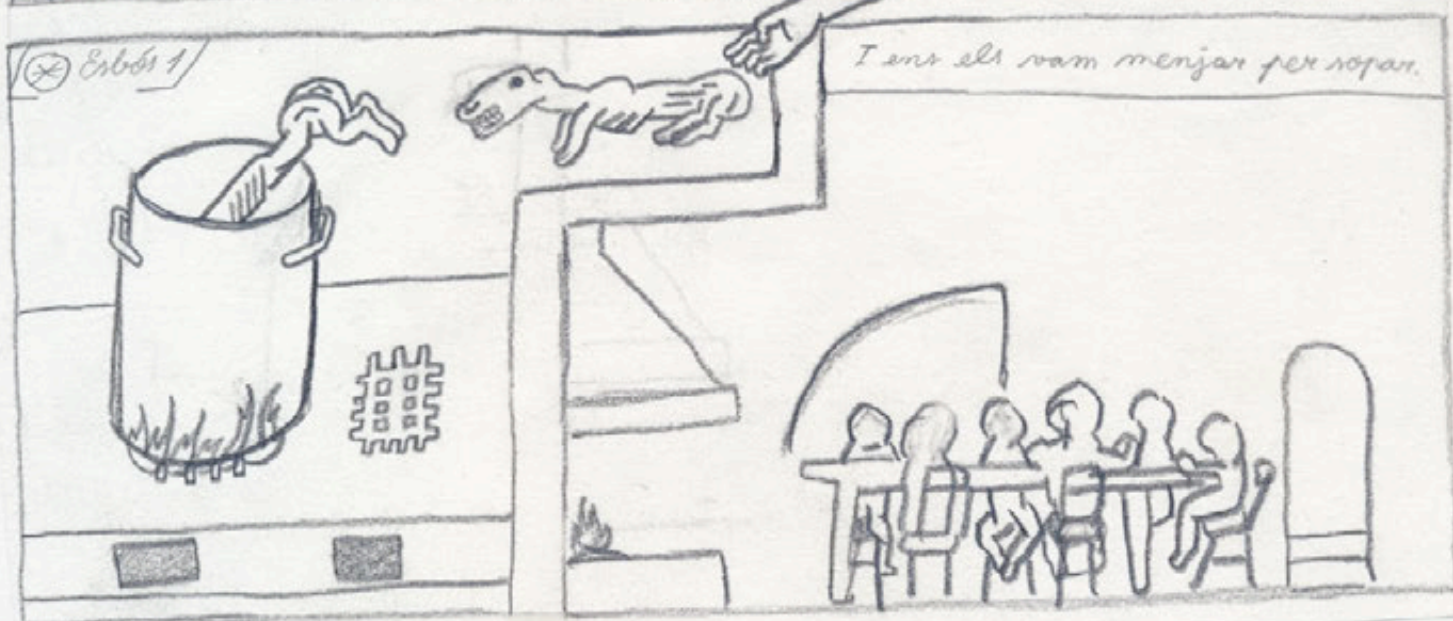

Els conells, dins la maleta,
es barallaren fins a morir-se
l'un a l'altre.

Esteban 1/

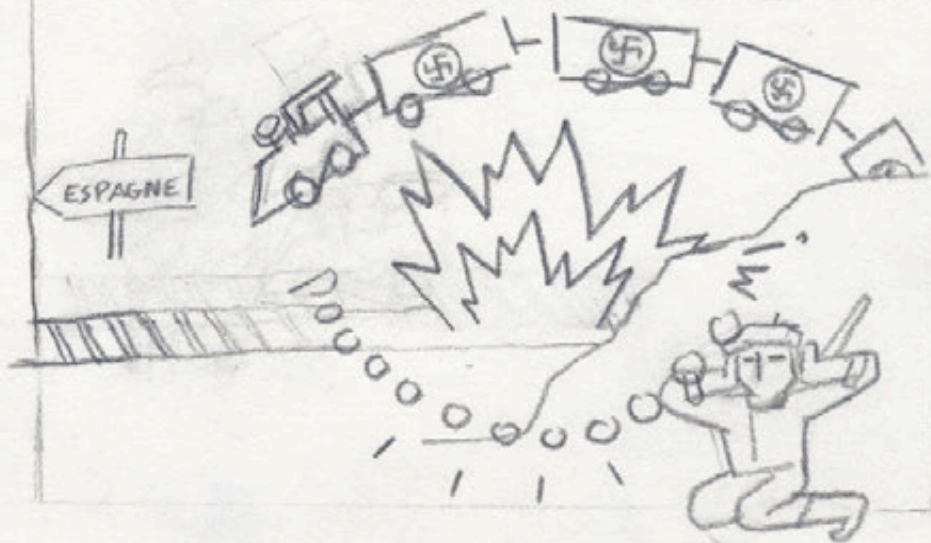
I ens els vam menjar per sopar.

El meu pare estava alt (1)
magis a la zona del Tarn,
i vam tenir la gran sorpresa
de la seva
vintà

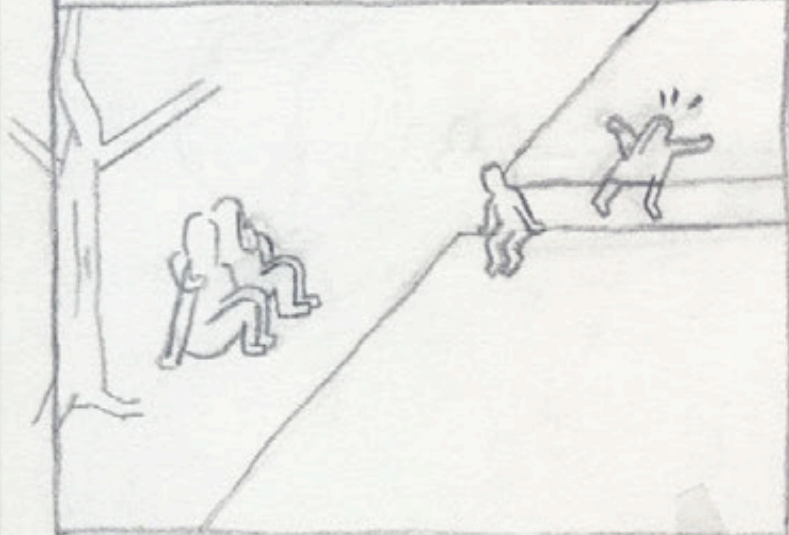
PRE03-A
Feia dos anys que lluitava amb la Resistència,
dos anys fent volar pels aires trens de manera
clandestina, dos anys que no l'havíem vist.

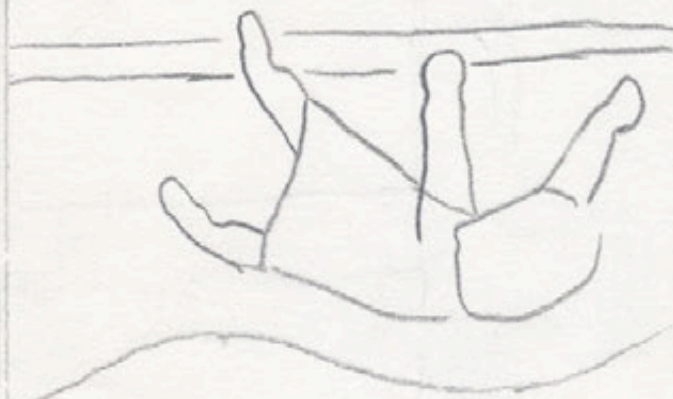
Aquell dia d'estiu vam anar a dinar a la vora del riu Tarn. (3)

(4)
Jo vaig continuar saltant sola a la paravella
quan tots es van cansar de jugar.

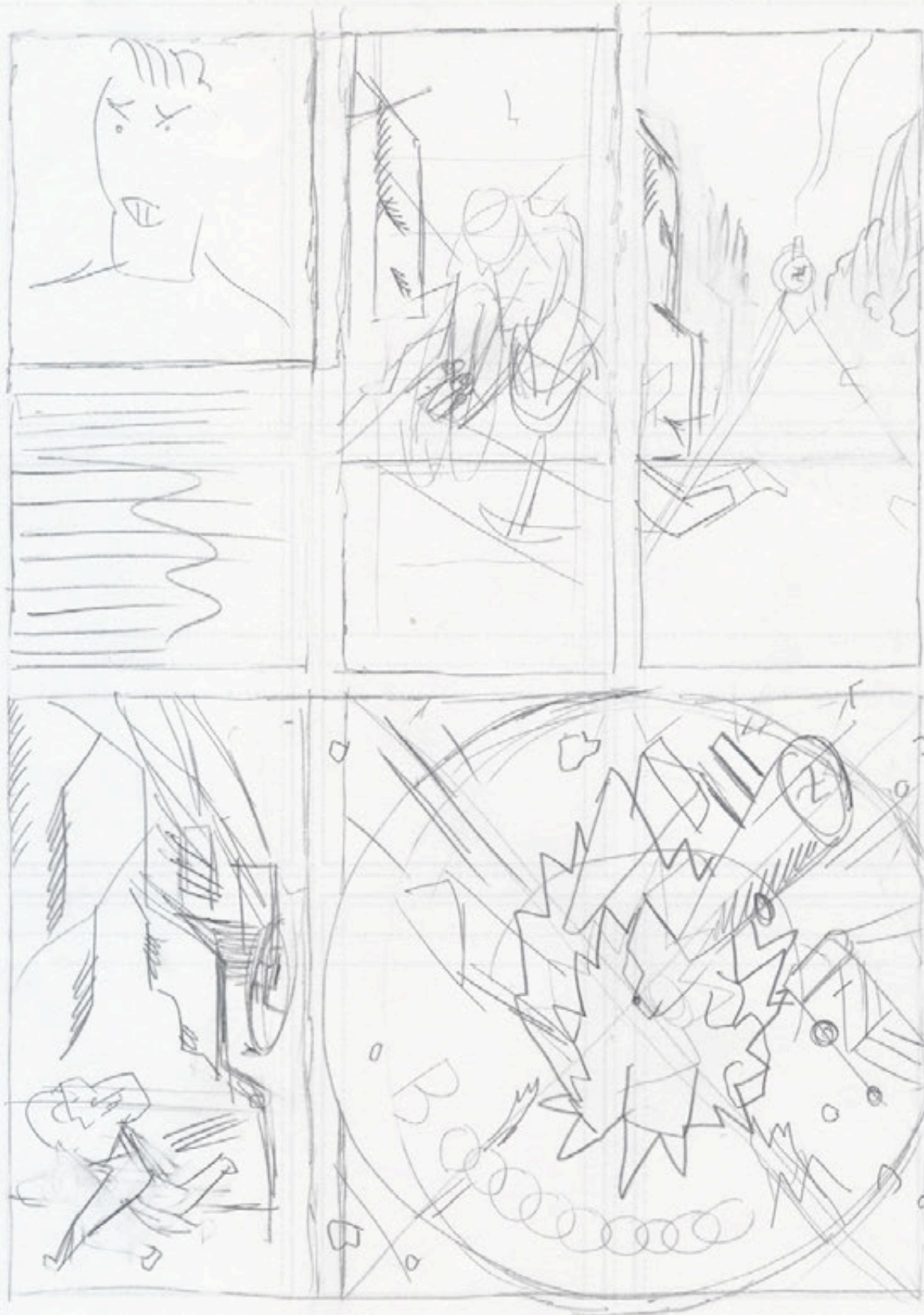

(5)

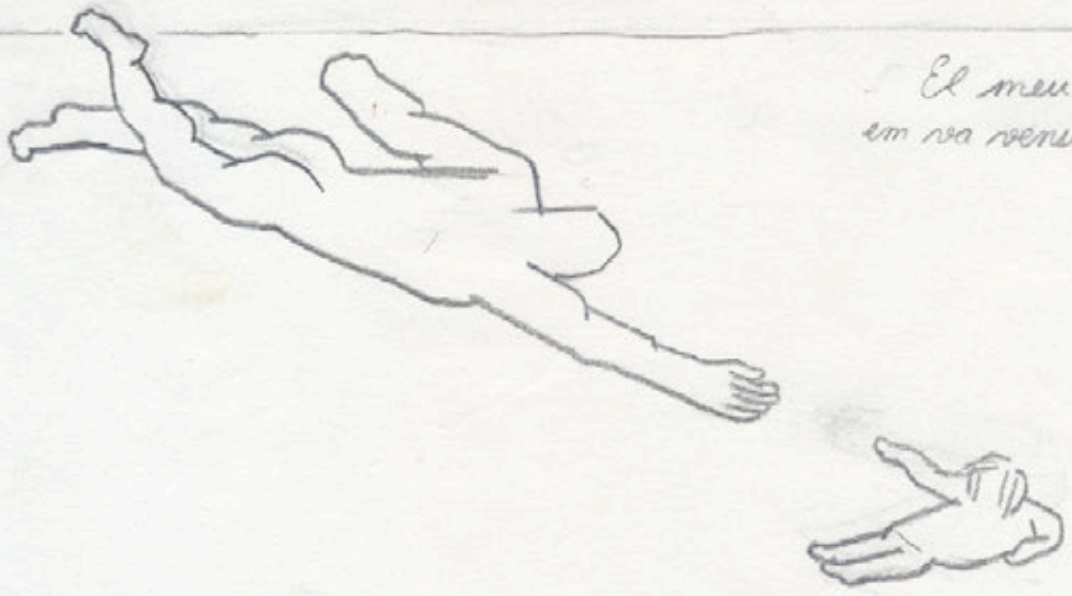

Jo vaig caure a l'aigua
riu Tarn

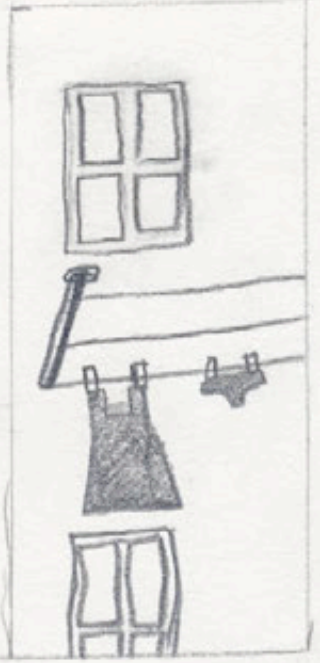
Fera 2 anys q no veieu separa
qui havia estat fent tot aquell temps?

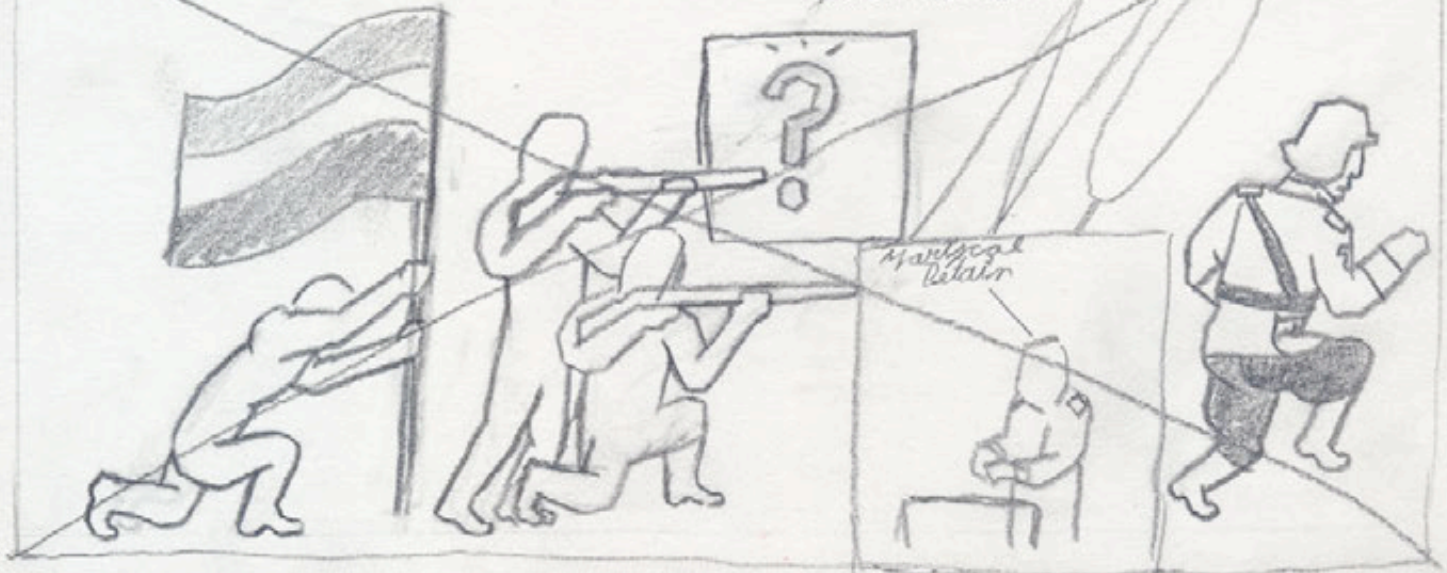
El meu pare
em va venir a buscar

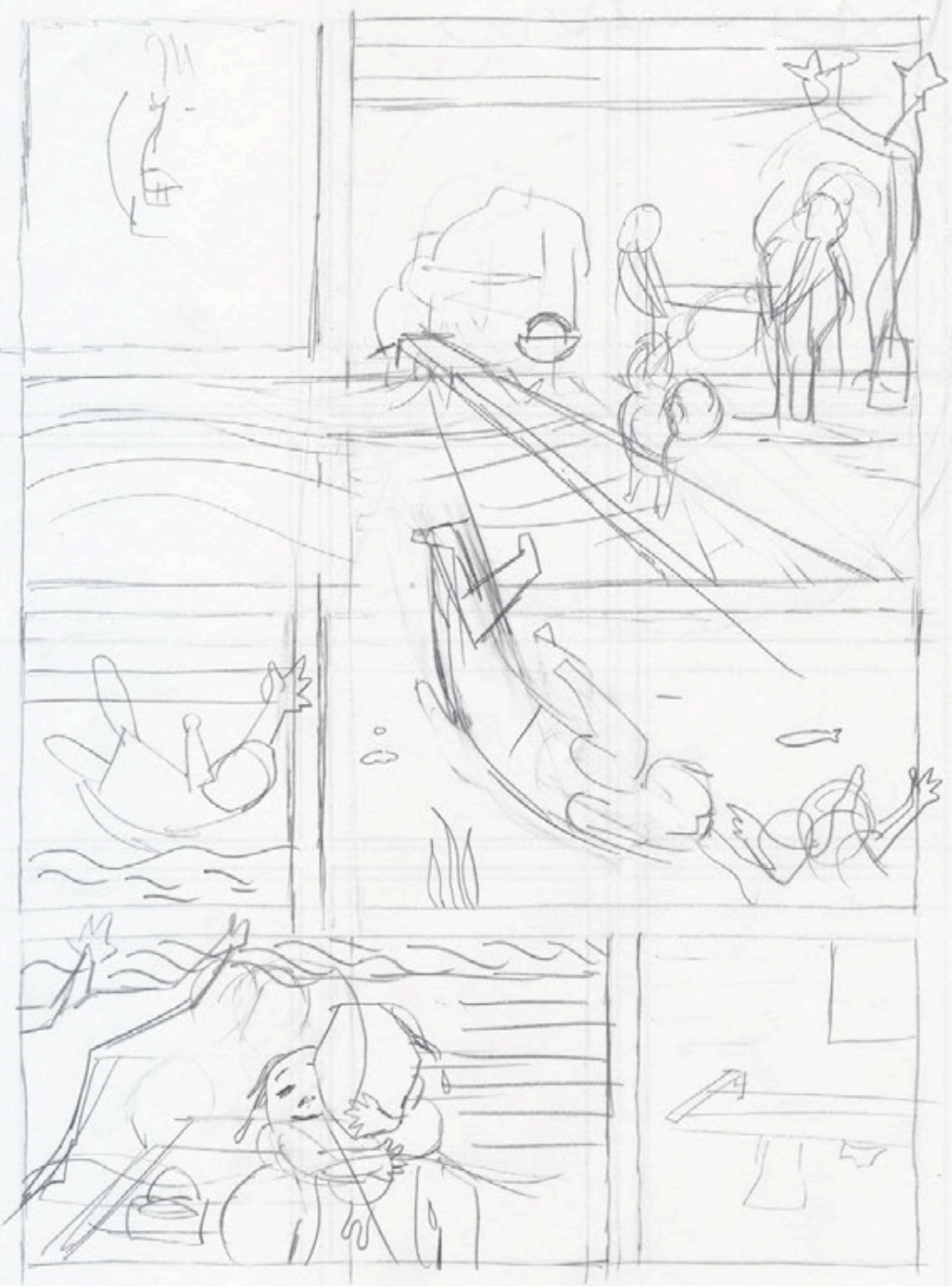

No el vam tornar a veure fins ^{després} al final
de la guerra, però jo no el vaig oblidar.

~~Auibrà el moment de l'alliberació de França i la rendició del
govern del laboracionista de Vichi~~

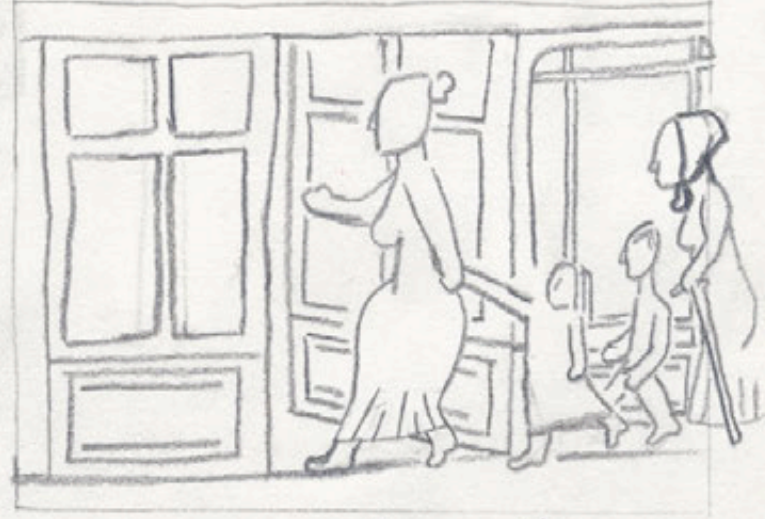

canvi 180°

Avant suitàvem els nostres amics Secret
a la seva botiga de queviures, a Enveig

Gràcies a ells menjàvem patates, si
n'hi havien...

Perquè els alemanys
ho requirien tot
per ^{per}ells ^{per} l'Allemanya
enviar-ho a

Primer pla
Aquí parlarem
francès

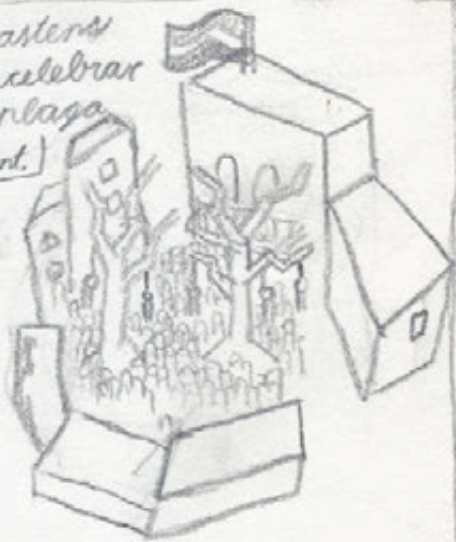
Primer pla

Els també'eren de la resistència

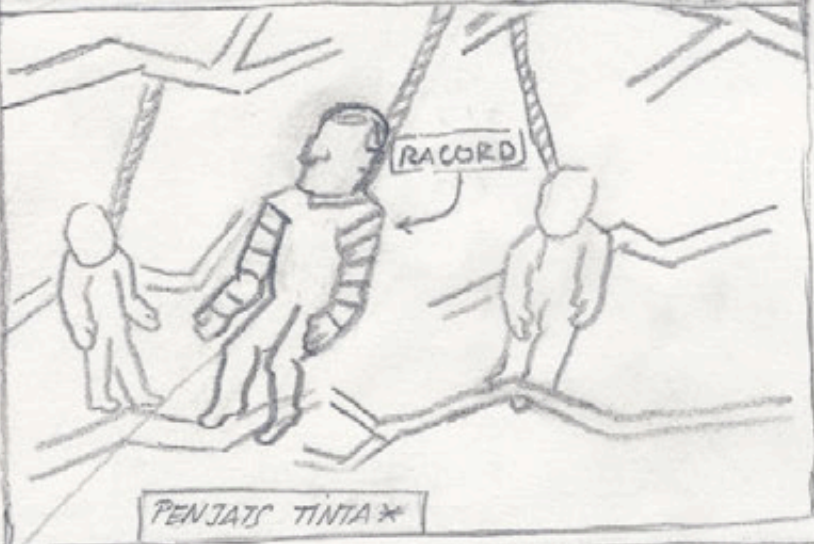
¿Heu alguna cosa
de l'avi Michel? Per desgracia

A Rabastens
ho vam celebrar
a la plaça
de l'ajunt.
major

Allà, el vent ballava amb PRETZA
els titelles col·laboracionistes.

I les mans dels arbres
els impedièn les accions
el moviment
les atroçats

Hi havia música i festa, tocava la fanfara,
la gent es divertia, alguns ballaven i altres jugaven

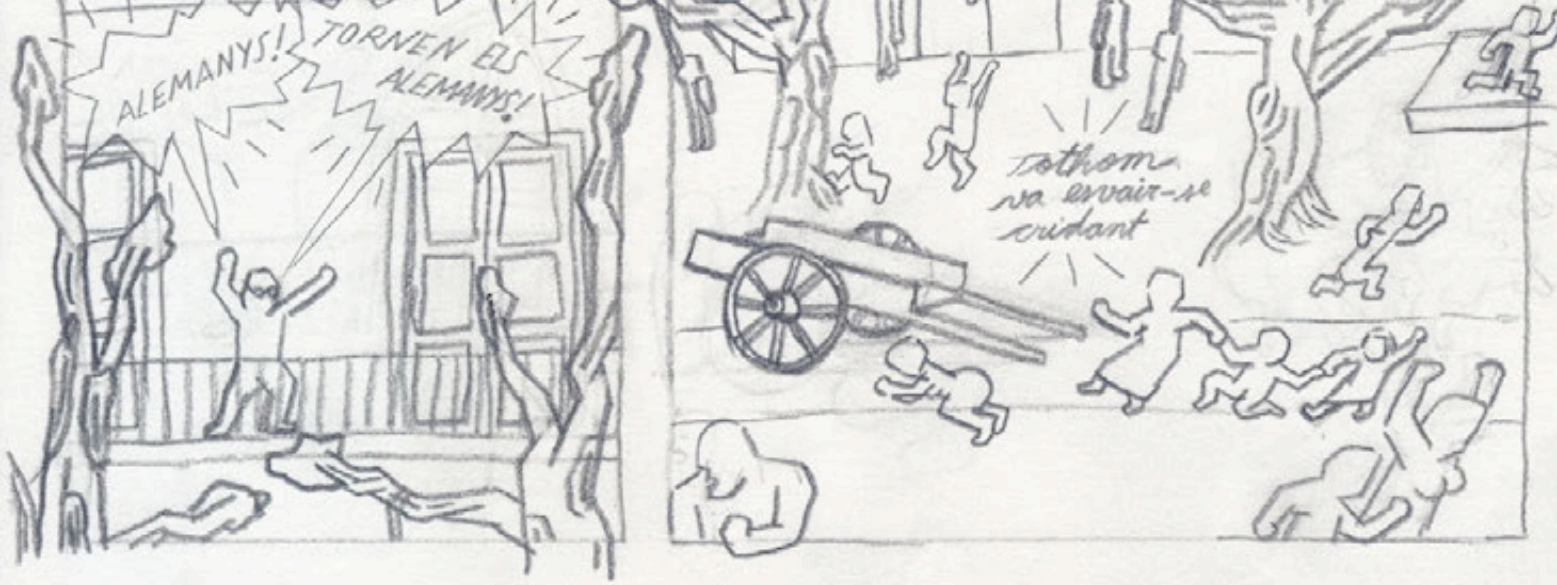

Tot el poble era festa a la plaça

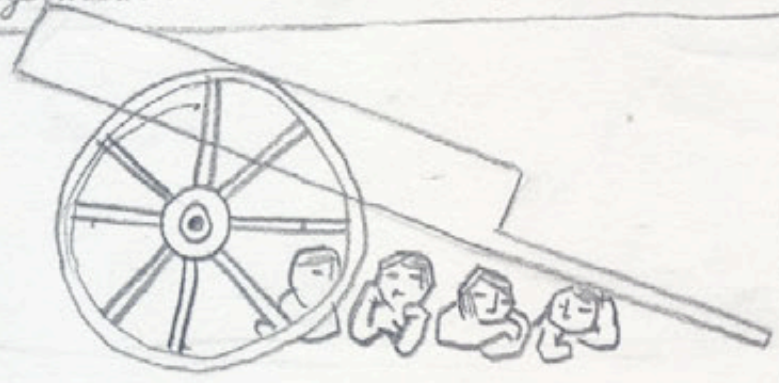
I de sobte, des de l'ajuntament...

ALEMANYS! TORNEU ELS ALEMANYS!

Tothom va envair-se corrent

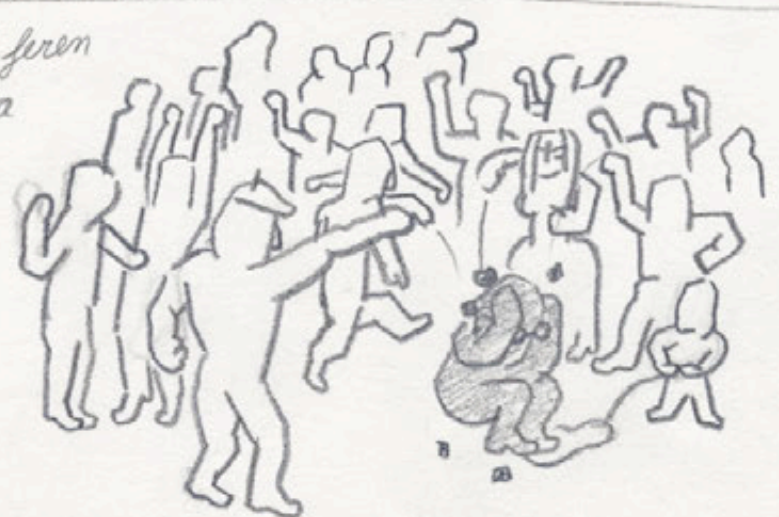
A la meua mare, la meua àvia, al meu germà i a mi ens van estirar sota un carro

Però l'àloma era falsa

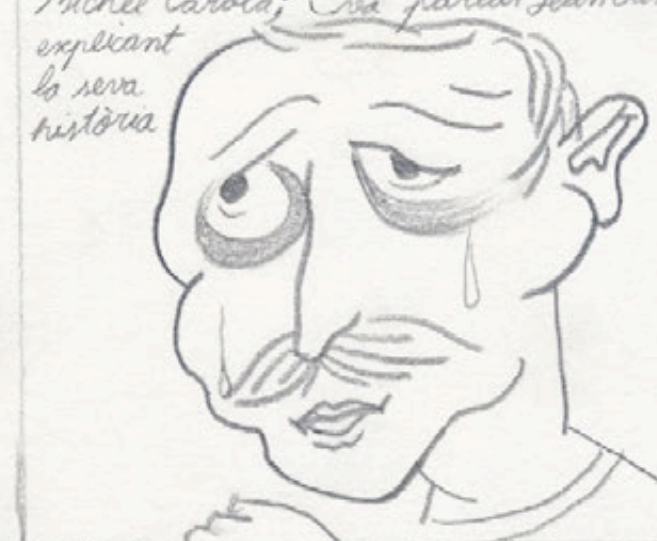
En Simon L
Aquell home gairebé li feren pagar amb la vida la por que havíem passat

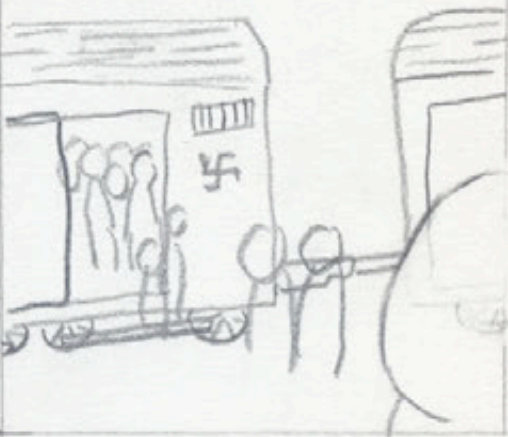
El dia abans de tornar a la casa de Perpinyà, van trucar a la porta un grup de francesos

Deien ser companys de l'avi Michel Carolà; va parlar Jean-Louis explicant la seva història

Quan els van detenir, el 1942, els van portar fins la Compiègne, prop de París

Allà l'avi havia estat torturat

Quan el van tornar, però no podia caminar

El primer camp de concentració al que els van portar va ser 'Flomenburg'

És com que l'avi mai no va poder curar-se els peus, en el segon camp gairebé no podia aquantar-se dret

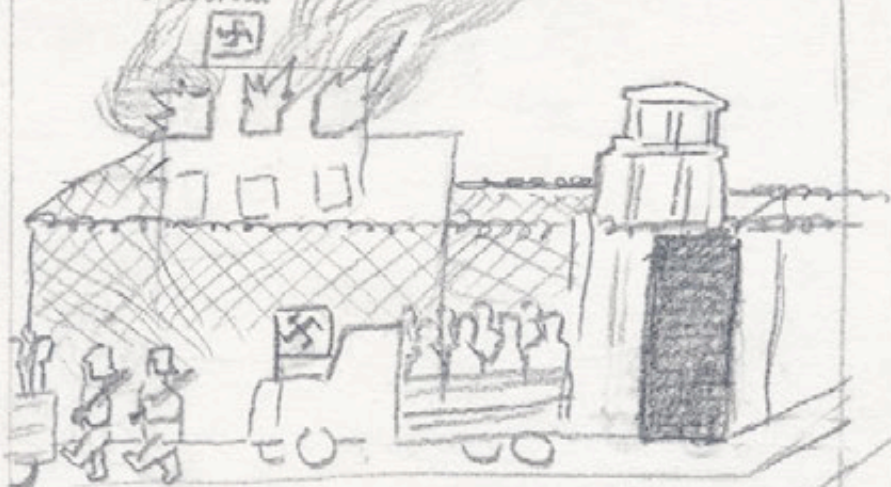
Dachau

* Mian persona (Ca/Ba), sempre verbal

Poc després em van traslladar al
darrer camp, 'Buchenwald'

Era l'any 1944, i el perill de l'exèrcit aliat
va fer fugir als nazis del camp, cremant
abans l'arribar

Ta que no hi havia
vigilància, molts presoners
van aconseguir fugir

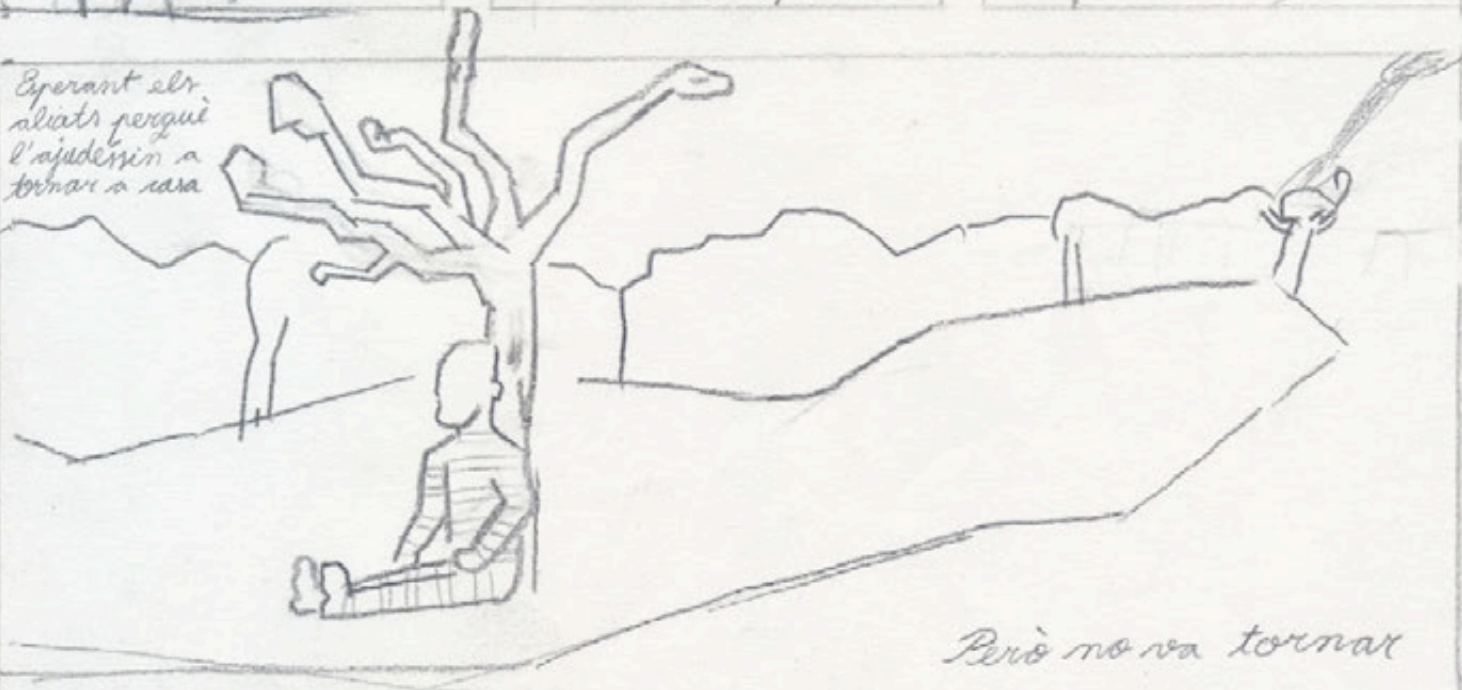
Aleshores el meu avi tenia
els peus congelats i
no podia caminar

Així que, quan ja havia
sortit del camp, va demanar als
seus companys que el
deixessin en un marge del
camí, sota un arbre

I l'havien de portar

Esperant als
aliats perquè
l'ajudessin a
tornar a casa

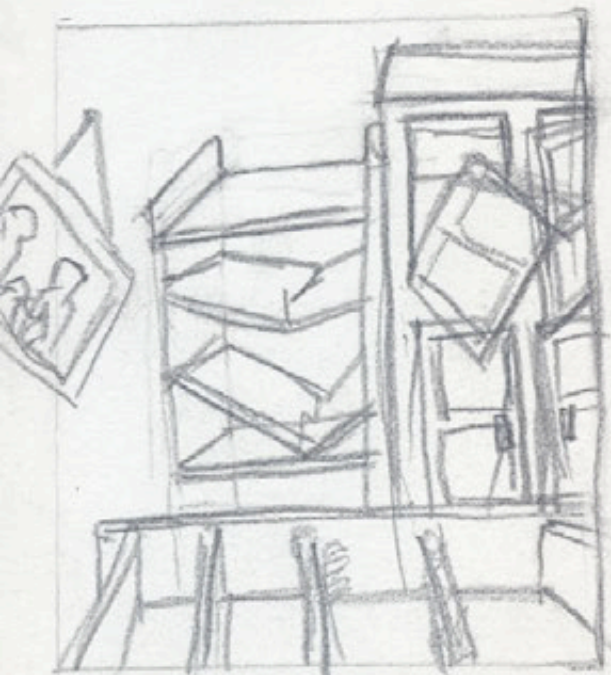
Però no va tornar

La tornada a casa va ser ^{trist} i
alhora encoratjadora, perquè el nostre
pare ens esperava a l'estació de Perpinyà.
El ja sabia les ^{notícies} sobre l'avi.

Però el pitjor va ser casa

Els alemanys ens ho havien ^{truncat} tot
^{destruït}

3. *Guió de la narració gràfica*

3.1. Presentació

Una vegada emmarcat el treball de recerca, i realitzada la recerca biogràfica de la senyora Louise Serra mitjançant el mètode d'investigació etnogràfica de la història de vida, extretes, analitzades i ordenades cronològicament la sèrie d'entrevistes que engloben una part important de la vida de la protagonista, vaig procedir a la segona part del projecte inicial: la creació d'una novel·la gràfica.

Aquesta etapa creativa del treball es caracteritza per la meva col·laboració activa (tècnica, artística, creativa, material...) amb el periodista i dibuixant professional Josep Antoni Tàssies.

Em plantejava reflectir uns esdeveniments històrics (Segona Guerra Mundial, postguerra a França, transició espanyola, fet català...) a través de la vida d'una persona, Louise Serra.

No vaig fer cas dels consells dels professionals en el sentit de seguir un guió de còmic tancat abans de plantejar el còmic i vaig optar per un procés més experimental de fer una transcripció de les meves notes, ordenades, a esborranys amb la intenció de cobrir el períple biogràfic de la persona entrevistada.

El resultat van ser dues històries diferents:

— Una es corresponia als records primerencs de la persona en qüestió, que amb tota probabilitat es barrejaven amb les històries familiars que li havien explicat. Es tracta de la Segona Guerra Mundial a França i de la primera postguerra.

— La segona història, que vaig optar per interrompre als anys vuitanta, reflecteix la vida quotidiana de la persona entrevistada en un marc molt més convencional i atemporal (casaments, divorcis, feina, fills...).

Vaig optar per fer una segona elaboració dels esborranys experimentals de la primera de les dues històries, perquè és la que em va semblar que s'emotllava més a les intencions inicials del treball.

Respecte a la segona història, que presento en el seu estat primitiu en l'annex 2, s'entén que el segon relat conté prou elements interessants, com la desestructuració d'una vella família colpejada traumàticament per l'experiència de la guerra viscuda, la lluita d'una parella de joves per la felicitat... En aquesta part, la història social es fa palesa a través dels records més personals i del

ritme més pausat de la quotidianitat. Cal dir que representa i és una mostra d'història social des d'un punt de vista personal.

Tot i que m'agrada el fris complet que ens ofereix la juxtaposició de les dues històries i el seu contrast amb vivències diferents i ritmes diferents, també m'ha seduït intentar oferir una narració coherent.

He treballat el concepte, la seqüència, la creació de personatges, la planificació, la diagramació de pàgina, el desenvolupament de guió i altres aspectes de la novel·la gràfica:

- Realització d'una retícula com a base per a les maquetes (gentilesa de l'estudi de Josep Antoni Tàssies (vegeu annex 4)
- Treball de personatges (vegeu part II, apartat 3.2)
- Treball d'esbossos primerencs de la primera part del còmic (vegeu part II, apartat 2)
- Treball d'esbossos primerencs de la segona part del còmic (vegeu annex 2)

He treballat el concepte de novel·la gràfica buscant referents en la lectura analítica de diverses obres del gènere (vegeu la bibliografia), i *Pollo con ciruelas*, de Marjane Satrapi, és la que m'ha semblat més remarcable i influent per a aquest treball.

També cal destacar l'obra *El arte de volar*, d'Antonio Altarriba i de Kim, amb una temàtica que es pot relacionar directament amb la del meu treball (feixismes, exili, postguerra...).

Una tercera obra important seria *Maus*, d'Art Spiegelman, que, centrada en l'holocaust nazi, és la història d'un supervivent d'Auschwitz.

3.2. Recerca d'un llenguatge plàstic

Vaig valorar la possibilitat d'escollir un llenguatge per narrar la novel·la gràfica. Hi ha hagut dos moments dins aquesta valoració:

- Un primer moment de tempteig, en el qual vaig realitzar un treball d'exploració de la tinta (vegeu annex 3, temptejos de tinta i pinzell, treball de personatges en tinta) i, d'altra banda, d'exploració del llapis.

La tinta té un traç expressiu propi del pinzell, amb el referent de Frans Masereel. El llapis, en canvi, té un traç més descriptiu i dona un dibuix de línia més precís, amb el referent de George Grosz.

— El segon moment d'aquesta recerca va ser la decisió de quin llenguatge plàstic fer servir per fer la narració gràfica. Tant per motius de precisió tècnica com narrativa, vaig escollir el llapis, que em permetia detallar millor els objectes o representar millor els personatges en els plans generals.

3.3. Unitat de contingut estable (una pàgina/una història)

Altrament, també he treballat la unitat de contingut com a element per narrar la història (manifestada en els esbossos experimentals de manera naïf i poc intencionada). L'he portat a un pla conscient en el desenvolupament de les pàgines amb el professional Josep Antoni Tàssies.

Sota la premissa de mantenir una unitat de contingut estable, he decidit lligar la unitat de sentit a cada pàgina, creant així una petita historieta corresponent a una sola cara per atorgar ritme a la narració i donar-li una lectura més atractiva i amena. A través del conjunt de petits relats, cadascun amb el seu corresponent final (acabament que esdevé relatiu, dins el conjunt del treball), he narrat la història que pretenia explicar, curant la cohesió i la coherència dins el relat.

3.4. Treball de personatges

El treball de personatges va consistir a explicar la història de la Resistència a través dels membres d'una família.

Personatges principals: he realitzat una anàlisi conceptual de cadascun. Els personatges de la narració prenen el seu caràcter a través de les accions que se'ls atorguen, com són caracteritzats en cada escena i com se segueix la coherència conceptual que s'ha decidit en cada personatge.

S'han accentuat els trets de personalitat de cada personatge per tal que es pugui llegir la història des de diferents punts de vista. Un exemple n'és la padrina (Georgette Serra), a la qual s'ha atorgat un final fictici: s'enamora i es queda a Rabastens, i així es tanca la seva història.

Personatges secundaris: el mateix treball s'ha intentat dur a terme amb els personatges secundaris, com el col·laboracionista de la pàgina 6, que després apareix penjat a la pàgina 14. També n'és un exemple el treball dels companys de l'avi Louis en el camp de concentració de les pàgines 14 i 15.

A través d'aquests personatges, he pogut parlar en clau de paradoxa de com un terrorista pot

ser ahora un bon pare de família (vegeu pàgina 8 «el pare assassí» i pàgina 9 «el pare salvador»). També he introduït temes com el culte a la personalitat dels cabdills militars en la figura de Charles de Gaulle, al qual s'escolta com si fos un déu quan parla per la ràdio (vegeu pàgina 7).

L'elaboració gràfica de personatges ha estat un treball de coneixença i exploració de les expressions dels mateixos, així com dels trets característics que s'han decidit que siguin els identificadors per a cadascun. També, havent-los trobat un significat en la seva intervenció dins la història, abans de crear els seus rostres (basant-nos, sovint, en documents fotogràfics aportats per la mateixa Louise Serra), ens ha ajudat a definir-los gràficament.

La part pràctica d'aquest apartat la trobem enquadrada, amb portadella i sense numerar, després de la pàgina 30 i només en aquesta còpia de treball.

3.5. Guió literari, enumeració de personatges principals i cronologia

El treball de guió literari l'he desenvolupat paral·lelament al de guió gràfic. L'origen d'aquest guió narratiu es troba en la primera elaboració de les entrevistes en el procés experimental de transmutació d'aquestes darreres en pàgines d'esbós de còmic.

A partir d'aquí, així com s'han treballat les estructures i tots els aspectes gràfics de les pàgines, també s'ha realitzat un treball de revisió de textos, reelaboració per millorar-ne la qualitat literària i buscar noves metàfores i formes que expressessin més amb menys..., fins a arribar als textos definitius, llestos per a la retolació a originals.

Aquesta feina de narració en forma literària de la història de la Louise es complementa amb la part gràfica, i accentua i ressalta, o simplement explica aspectes que no descriuen les imatges.

Cal remarcar que no cercava exclusivament «il·lustrar» els textos amb les imatges del còmic, sinó complementar-los en el sentit que, en moltes ocasions, el dibuix expressa una cosa que no la diu el text i, al seu torn, ho fa també el text, tots dos treballant en una única unitat de sentit.

A continuació, reproduïxo el guió literari, amb una relació de noms i personatges que els representen al començament. El distribueixo per pàgines (corresponents a les de la narració gràfica) i, en cada apartat, s'esmenta el període de temps al qual fa referència:

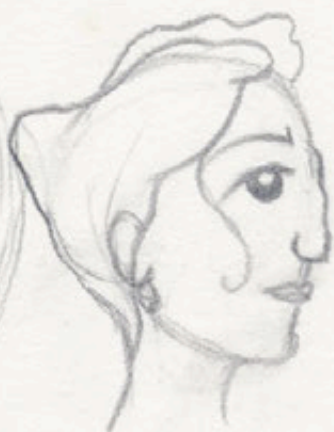
Part II.Cos pràctic del treball

3.4.Treball de personatges

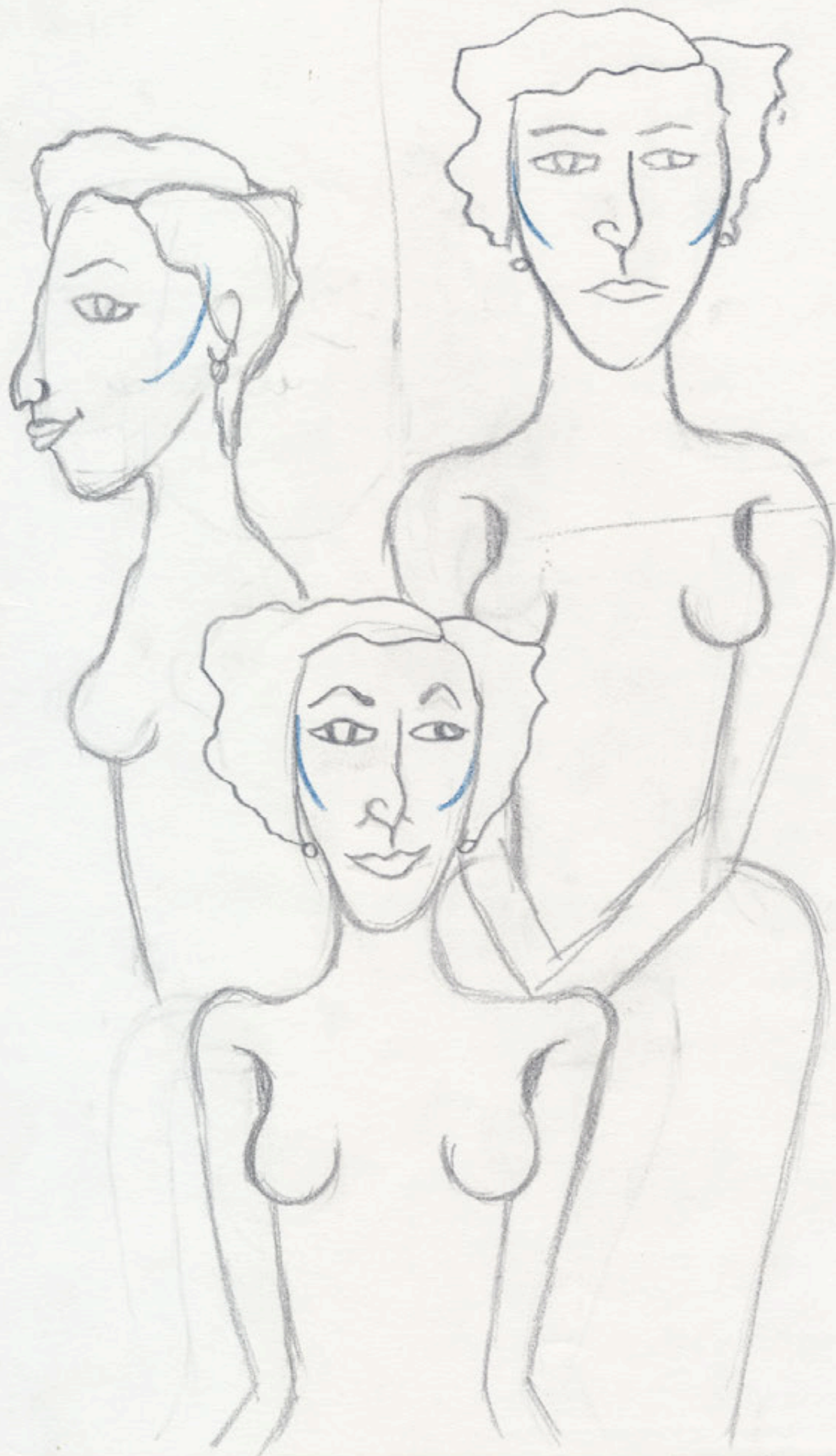

X

1984
11/11/84
11/11/84

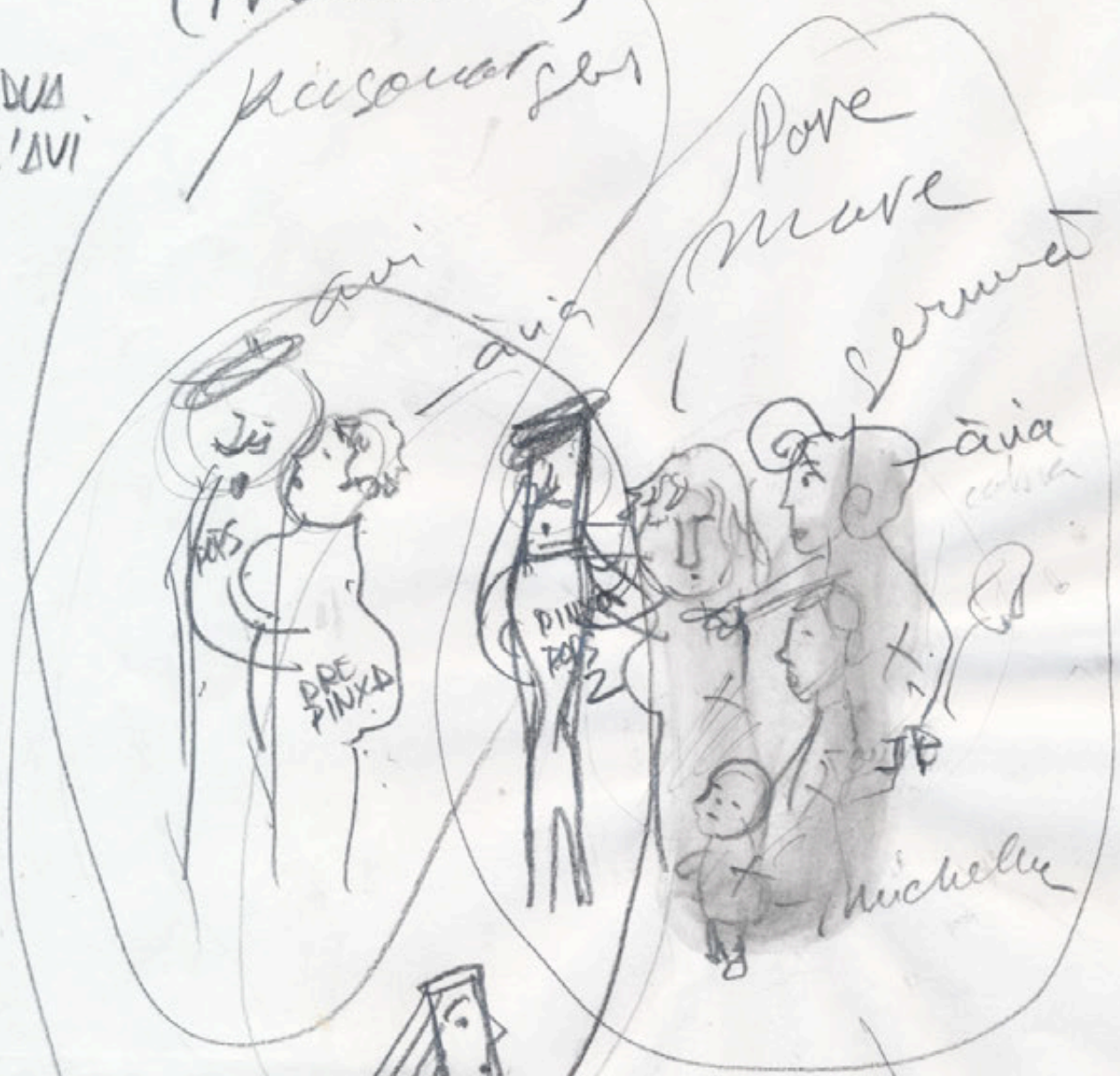
ELS COPS i LA FAMILIA

PRE 01 - C

(Presentació de la)

LA PERDUA de L'AVI

personatges

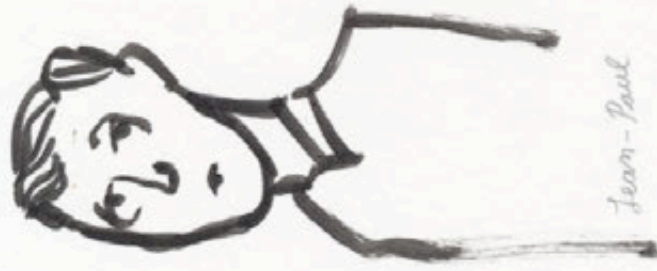
Somava pare (padrino)

ulls blavets grans i "gates" curtes

Sempre Sempre
em calmava
aquell conte

Team - Paul

Abuel

à via Rose

Marie-Rose
Mignon

Carola

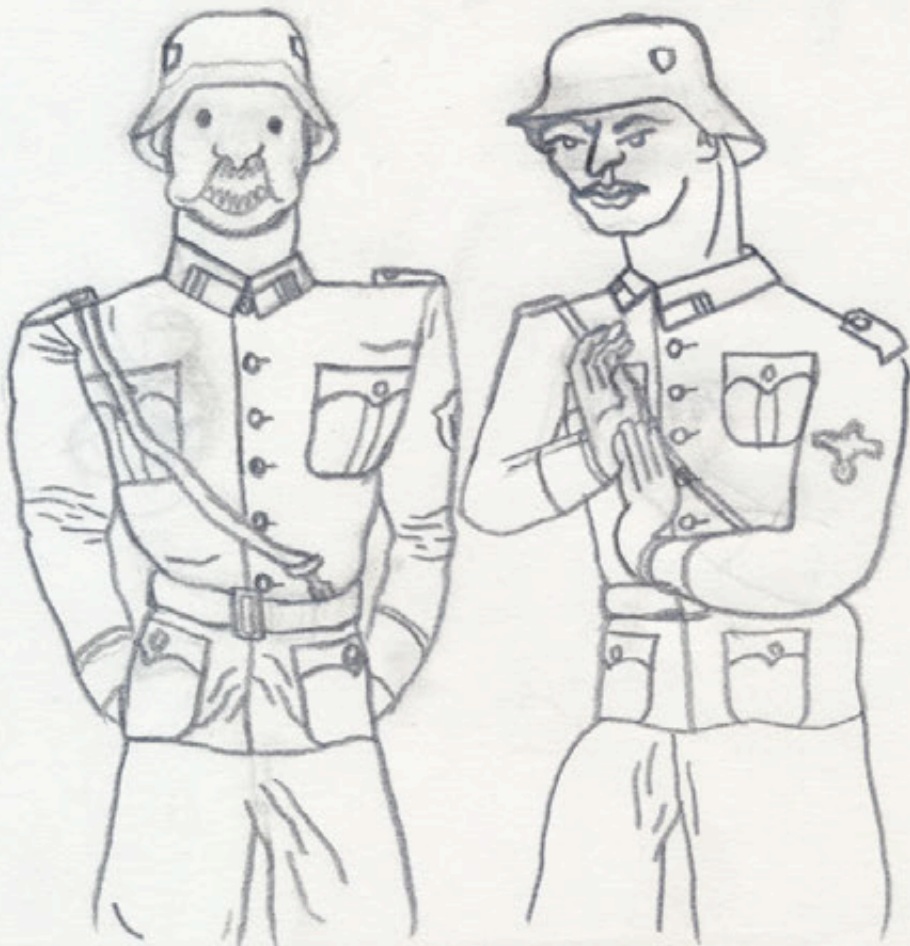
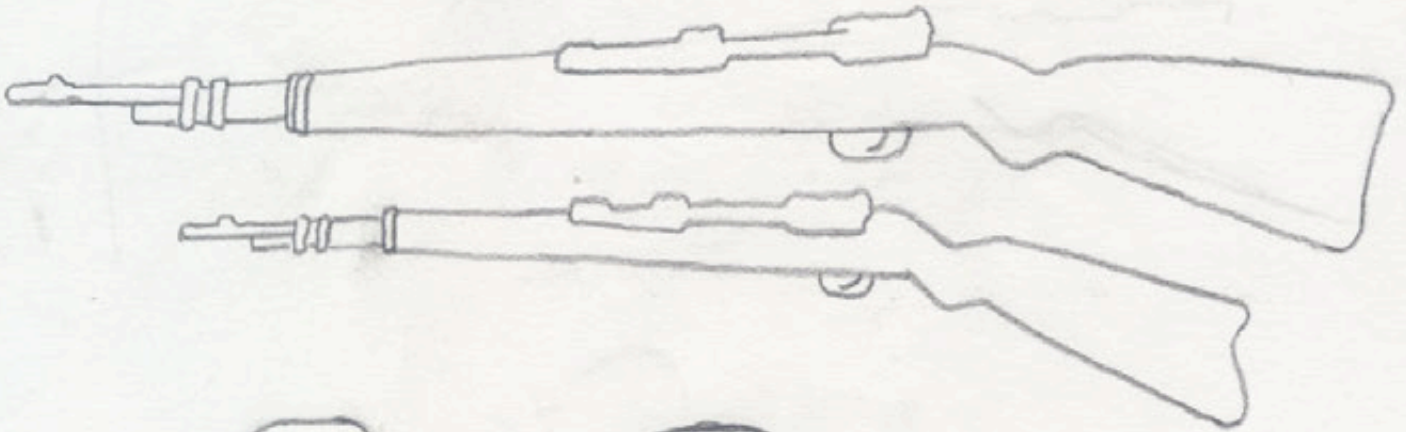
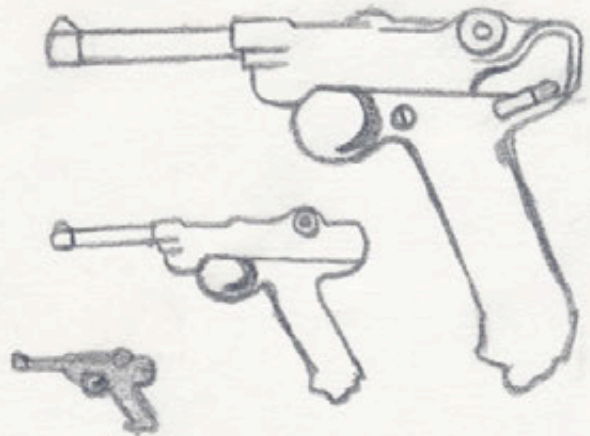

Mirele

Mirele
Carola

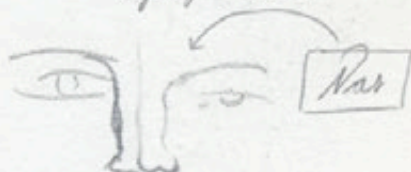

llavis iguals
La línia
significa molt

Primer se
dibuixa l'expressió
i després es dibuixa
la resta per reforçar

Col. laboracionista

Ulls suits sense niteta

Mareschal Pétain

locomotora BR-52

Chocolate 66

El dia 65

El dia 68

El dia 66

El dia 62

El dia 63

El dia 63

El dia 54

El dia 53

El dia 55

El dia 52

El dia 56

El dia 50

El dia 61

Cooper beech 61 *

Vandyke Brown 55

* Blue
gray
68

Venetian red 63

Yapa (Motos Alemana 26M)

Lundapp K5 750

LETTRE TEMPS DE
VIVRE

10/25/2011
10/25/2011
10/25/2011

LE TEMPS DE VIVRE

Nous prendrons le temps de vivre,
d'être libres, mon amour.
Sans projets et sans habitudes,
nous pourrons rêver notre vie.
Viens, je suis là, je n'attends que toi.
Tout est possible, tout est permis.
Viens, écoute, les mots qui vibrent
sur les murs du mois de mai.
Ils te disent la certitude
que tout peut changer un jour.
Viens, je suis là, je n'attends que toi.
Tout est possible, tout est permis.
Nous prendrons le temps de vivre,
d'être libres, mon amour.
Sans projets et sans habitudes,
nous pourrons rêver notre vie.

Georges Moustaki

Personatges

Louise Serra (narradora i protagonista principal)

René Serra (germà)

Régine Bourdeguise (mare)

Armand Serra (pare)

Georgette Serra (padrina)

Claude Simon (àvia materna)

Louis Serra (avi patern)

Annette Legrand (àvia paterna)

01 (1942)-----

01 a1

Aquells cops!

– Avi! Avi!

– Tranquil·la, Louise, no passa res...!

01 a2

Sempre els cops!

– Obriu la porta!

(Bom, bom, bom, bom)

01 b1

– Venim a arrestar el senyor Louis Serra,
obriu la porta!

– Se l'acusa d'oposició al règim!

– Fills meus...

(Bom, bom, bom, bom)

01 b2

– ... Amor meu...

(Bom, bom, bom, bom)

01 c1

– Aquí em teniu!

01 c2

La nit del 3 d'abril de 1942, a casa vam
quedar les àvies, la padrina, el pare, la mare,
el meu germà...

... i jo.

02 (1940-1942)-----

02 a

El meu avi va ser un gran lluitador.

Era ferroviari i va fundar la xarxa Resistència
Ferro a la zona del Rosselló.

02 b1

Participava en sabotatges i accions de
guerrilla contra els nazis.

02 b2

També amagava paracaigudistes anglesos a
les golfes.

02 b3

I tot això, amb l'ajuda de la meva àvia
Annette Legrand.

02 c1

Ella distribuïa els missatges que li portaven,
els tenia amagats a la màquina de cosir.

02 c2

Missatges de la França Lliure d'en De
Gaulle.

02 c3

De vegades se'ls menjava perquè no els
trobessin...

– Que vénen els alemanys!

03 (1942-1943)-----

03 a1

Els nazis eren horribles.

S'enllustraven les botes amb la nostra
mantega.

03 a2

El meu pare es va haver d'exiliar per no patir
la sort del meu avi.

03 a3

Ell també col·laborava de manera activa amb
la resistència.

03 b1

A casa, el pitjor va ser quan van arrestar la mare.

03 b2

La van torturar.

03 c1

Afortunadament, no es van adonar del cognom jueu...

– Régine Bourdeguise? Ja pot marxar!

03 c2

Va tornar a casa al cap d'una setmana, però ja no va poder alletar més els seus fills perquè no tenia els mugrons.

04 (1943)-----**04 a1**

Li vaig demanar a la mare que m'expliqués com es van conèixer amb el pare.

04 a2

Em va dir que el pare xiulava en una cobla i que ella ballava molt bé.

04 b1

A força de veure's, havien començat a quedar i s'havien enamorat.

04 b2

Com m'agradava aquell conte!

04 b3

Una nit, la mare ens va fer aixecar del llit i vestir-nos.

04 c1

Vam sortir al carrer per la finestreta del rebost.

04 c2

La Resistència ens havia de portar a un poble entre Tolouse i Albí.

05 (1943)-----**05 a**

Aquell poble no era el meu.

05 b1

Ni aquella casa, la nostra.

05 b2

On era el pare? On era l'avi?

05 b3

De vegades, pensava que hauria estat millor quedar-nos a Perpinyà, com l'àvia Annette i la padrina.

05 c1

Però no era bona idea.

05 c2

L'àvia i la padrina van estar dos mesos menjant només el rebuig de les fruites del mercat.

05 c3

Fins que vingueren a viure amb nosaltres.

06 (1943)-----**06 a1**

Era una casa petita...

...on ningú no se sentia segur.

06 a2

– Col·laboracionistes!

06 a3

(Bom, bom, bom)

06 b1

– Documents! Ara!

06 b2

– No hem fet res, vivim aquí des de sempre!

06 b3

(A la documentació es llegeix el nom

«Sophie Dupont»)

06 b5

En els documents falsos l'àvia Claude es deia Sophie.

– A reveure, *madamme* Dupont, vagin amb compte!

07 (1943)-----

07 a

Les nits a Rabastens no s'acabaven quan es ponía el sol,

sinó quan ho deia en De Gaulle per la BBC.

07 b1

«[...] un mateix desig ardent de Nadal, des del fons del cor de tots els francesos, als nostres valents aliats, a aquests milions i milions d'homes i dones que, en el món, lluiten, resisteixen, perquè treballen amb nosaltres per guanyar el mateix que nosaltres!»

07 b2

– Els col·laboracionistes!

07 b3

(Clic)

07 c1

La mare i la padrina sovint anaven als pobles veïns a buscar menjar.

07 c2

El mercat negre d'Albí era el millor de la comarca.

08 (1944)-----

08 a

Una vegada van comprar dos conills.

I els van portar dins una maleta per evitar que ens els requisessin.

08 b

Els conills, dins la maleta, es van barallar fins a matar-se l'un a l'altre.

–Visca!

08 c

I ens els vam menjar per sopar.

– Que no n'hi ha, per a mi?

09 (1942-1944)-----

09 b1

El meu pare estava al maquis de la zona del Tarn quan vam tenir la gran sorpresa de la seva visita.

Feia gairebé dos anys que lluitava amb la Resistència, fent volar els trens alemanys pels aires.

10 (1944)-----

10 a2

Aquell dia d'estiu vam anar a dinar a la vora del Tarn.

Havia plogut molt, i les aigües baixaven tèrboles.

10 b1

Vaig caure al riu.

10 b2

El pare em va salvar.

10 c2

No el vam tornar a veure fins al final de la guerra.

11 (1944)-----

11 a1

Sovint visitàvem els nostres amics Seiret a la seva botiga de queviures, a Enveig.

11 a2

Gràcies a ells menjàvem patates, si n'hi havia, a canvi d'algunes feines de costura.

11 b1

Perquè els alemanys ho requisaven tot, per a ells o per a Alemanya.

11 b2

- Benvinguts, família Serra!
- François, fes-los passar!

11 b3

- Aquí parlarem tranquils...

11 c1

Els també eren de la Resistència.

- Sabeu alguna cosa de l'avi Louis?
- Per desgràcia encara no.

11 c2

Quan van anunciar la rendició del govern titella de Vichy, vam saber que tots aquells costums nostres s'havien acabat.

- I ara, què en farem de tot això?

12 (1944)-----

12 b

Tot Rabastens va celebrar la victòria al davant de l'Ajuntament.

Allà, el vent feia ballar els col·laboracionistes.

I nosaltres ballàvem amb la fanfàrria.

13 (1944)-----

13 a1

De sobte, un crit d'alerta:

- Alemanys! Tornen els alemanys!

13 a2

Tothom va fugir xisclant de por.

13 b1

La mare, l'àvia Claude, el René i jo ens vam arrossegar sota un carro.

13 b2

Només era una falsa alarma.

13 c

Només era una broma

d'aquelles que es podria pagar amb la vida.

14 (1945)-----

14 a1

El dia abans de tornar a la casa de Perpinyà, uns homes demacrats van trucar a la porta.

14 a2

Deien ser companys de l'avi Louis. Qui explicava la seva història es deia Jean Olivo.

14 b1

Quan els van detenir, el 1942, els havien portat fins a Compiègne, al nord de París.

14 b2

Allà, l'avi havia estat torturat.

14 b3

Quan el van tornar, no podia caminar.

14 c1

El primer camp de concentració on els van portar va ser Flossenbürg.

14 c2

I com que l'avi mai no es va poder curar del tot els peus, al segon camp de concentració no s'aguantava dret.

15 (1942-1945)-----

15 a1

Poc després, els traslladaren al darrer camp, Auschwitz.

15 a2

Allà, l'avenç aliat va fer fugir els nazis del camp i abandonar els presoners més febles.

15 b1

Sense vigilància, els que podien anaven marxant.

15 b2

L'avi tenia els peus gangrenats i l'havien de dur a coll.

15 b3

Fora del camp, va demanar que el deixessin sota un arbre...

15 c

esperant els aliats perquè l'ajudessin a tornar a casa...

... però no va tornar.

16 (1945)-----

16 a1

La padrina va trobar xicot i es va quedar a Rabastens. A Perpinyà ens esperava el pare.

16 a2

Ell també coneixia les notícies de l'avi.

16 b

Semblàvem contents, però estàvem trencats, sense més, com casa nostra, després de tanta guerra.

3.6. Retolació: les veus de la narració

He optat per la narració en primera persona. La veu del narrador, parlant en estil indirecte, la representem amb l'ús de lletra lligada.

He optat per la lletra de pal per representar l'estil directe: diàlegs dels personatges, exclamacions, interjeccions, onomatopeies...

He optat per la lletra de pal quadrada i amb la lletra R invertida a l'hora de representar la parla dels personatges alemanys, per significar la imperfecció del seu accent quan parlen francès.

3.7. Retícula/maqueta

La maqueta, realitzada especialment per a «Le temps de vivre» per gentilesa de l'estudi de Josep Antoni Tàssies, ha estructurat ordenadament cada pàgina de la narració i ha facilitat enormement les variacions del ritme visual de la història. (vegeu annex 4).

3.8. Materials

- Llapis Rexel Cumberland Derwent Studio 4B aquarel·lable
- Llapis Rexel Cumberland Derwent Studio HB aquarel·lable
- Portamines 0,5 mm 2B
- Paper de dibuix mixt 220 g de doble cara

CONCLUSIONS

1. Els límits del projecte

Al començament, la meua idea era fer una novel·la gràfica de seixanta pàgines que descrigués, a través d'una història de vida, el punt de vista de la seva protagonista sobre els fets viscuts en el context de la Segona Guerra Mundial a França, la postguerra francesa, la transició espanyola i arribés fins a l'actualitat. Les entrevistes a la Louise em van permetre arribar fins a

1984, i fins a aquesta data arriba l'esbós previ, de trenta-cinc pàgines.

En aquell moment, em vaig adonar de l'existència de dues històries en el relat: una primera que serien les vivències d'una família de la Resistència del sud de França durant la Segona Guerra Mundial, molt intensa, i una segona, situada temporalment de la postguerra en endavant, que tractaria la vida quotidiana de la protagonista, una història com d'altres que en un altre treball seria molt adequada però que, amb l'objectiu d'una narració gràfica (no en podem dir novel·la per la seva extensió final), potser no tenia prou interès narratiu.

Així, doncs, vaig decidir elaborar la primera història en setze pàgines, i aquest és el resultat final.

Resta oberta, en qualsevol cas, la possibilitat d'elaborar una novel·la gràfica sobre aquesta primera història perquè els continguts narrats durant les entrevistes i desenvolupats en l'esbós previ ho permeten clarament. El temps i la inexperiència, però, no han jugat a favor meu, en aquest cas.

2. Les persones

M'he adonat de com afecten fets dramàtics i tràgics la vida de les persones, no només en el present dels fets en qüestió, sinó en el futur, com la realitat, les mirades, els records i les opinions poden desestabilitzar i desestructurar un grup, la família, internament, i cada integrant d'aquest col·lectiu en la seva singular experiència cap endavant, internament i externament, cap endins i cap enfora en relació amb la resta de la societat. La història de la Louise m'ha permès veure com d'irreversibles poden ser les seqüeles d'aquestes vivències i com d'important és per a la protagonista transmetre-les a les generacions següents. S'han convertit, perquè li van marcar la vida, en el gruix dels seus records.

3. La barbàrie dels vencedors

El treball m'ha dut a reflexionar sobre la barbàrie dels vencedors, amb la set de venjança i el nepotisme que es poden veure en el final alternatiu de la narració gràfica (vegeu annex 1).

4. Un mitjà d'expressió amb moltes possibilitats

He après que la narració gràfica pot ser un mitjà d'expressió per facilitar la comprensió d'uns fets històrics, de la vivència de cada persona d'un grup d'aquests fets, a través d'un

llenguatge complex, el de la narració gràfica, que comprèn: l'anàlisi de cada personatge que apareixerà en aquesta narració. Una anàlisi no només visual, sinó sobretot conceptual, fent el camí de la caracterització des de la persona fins al personatge.

5. Situacions de ficció

He après a crear situacions de ficció basades en fets reals per provocar estats anímics en el lector (vegeu, per exemple, la pàgina 12 de la narració gràfica, en la qual es veu la paradoxa d'una festa popular enmig d'un escenari de linxament).

6. Seguiment dels personatges en una síntesi extrema

Entenc que totes aquestes propostes poden ser material per a la divulgació i la reflexió dels continguts que he treballat. He après a treballar un llenguatge de síntesi extrema, en què es descriu, per exemple, un col·laboracionista amb el seu uniforme, la seva passió pel control i la seva condició de traïdor a través de la caracterització del seu rostre com a personatge de còmic, i la seva petita història des que s'encara a una dona gran exigint-li la documentació, fins que penja de la branca d'un arbre de la plaça del seu poble. I estic parlant només d'un personatge secundari.

He après a fer aquest seguiment amb cada un dels set personatges principals de la narració, especialment amb Régine Bourdeguise i Louise Serra, mare i filla.

Us convido a seguir la petita història de cada un dels personatges.

BIBLIOGRAFIA

ALTARRIBA, Antonio; AUBERT, Joaquim (KIM). *El arte de volar*. Barcelona: Ponent, 2009.

ARDAGH, John; JONES, Colin. *Francia, una civilización esencial*. Barcelona: Folio, 1991.

ARÓSTEGUI, J. (et al.). *Història del món contemporani*. Barcelona: Vicens Vives, 2013.

BEA, Josep M. *La técnica del cómic*. Girona: Intermagen, 1985.

BEEVOR, Anthony; COOPER, Artemis. *París, después de la liberación: 1944-1949*. Barcelona: Crítica, 2003.

BUECHLER, Hans; BUECHLER, Judith Maria. «El rol de las historias de vida en antropología». *Áreas: Revista Internacional de Ciencias Sociales*, núm. 19 (1999), p. 245-263.

- CASANOVA, Julián. *Europa contra Europa, 1914-1945*. Barcelona: Crítica, 2011.
- COLE, Robert. *Un viaje por la historia de Francia*. Madrid: Celeste, 1991.
- DOUCET, Julie. *Si yo fuera hombre*. Barcelona: Camaleón, 1998.
- GASCA, Luis; GUBERN, Román. *El discurso del cómic*. Madrid: Cátedra, 1988.
- GAULLE, Charles de. «Appel à l'Union du peuple français au soir de Noël (24 décembre 1943)».
Discurs.
- GROSZ, George. *Los años de Berlín*. València: Pentagraf Impresiones, 1992.
- GUBERN, Román. *El lenguaje de los cómics*. Barcelona: Península, 1972.
- HAMMERSLEY, Martyn; ATKINSON, Paul. *Etnografía: Métodos de investigación*. Barcelona: Paidós, 1994.
- JACKSON, Julian. *Europa 1900-1945*. Barcelona: Crítica, 2003.
- *France: The dark years 1940-1944*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- MASEREEL, Frans. *Viaje apasionado*. Barcelona: Muchnik, 1990.
- MORE, Thomas. *Utopía (Edición Emilio García Estébanez)*. 2a ed. Madrid: Akal, 2011.
- QUINN, Gerard. *The Encyclopaedia of Illustration*. Londres: Studio, 1990.
- ROCA, Paco. *Arrugas*. Bilbao: Astiberri, 2007.
- *Memorias de un hombre en pijama*. Bilbao: Astiberri, 2011.
- SACCO, Joe. *Notas al pie de Gaza*. Barcelona: Mondadori, 2010.
- SATRAPI, Marjane. *Brodats*. Barcelona: Norma, 2004.
- *Persépolis*. Barcelona: Norma, 2006.
- *Pollo con ciruelas*. Barcelona: Norma, 2005.
- SHAW, Anthony. *II Guerra Mundial, día a día (1939-1945)*. Madrid: Libsa, 2001.
- SPIEGELMAN, Art. *Maus*. 3a ed. Palma: Inrevés, 2006.
- TAN, Shaun. *Emigrantes*. Cadis: Barbara Fiore, 2006.
- VIDAL-FOLCH, Ignacio; ESPAÑA, Ramón de. *El canon de los cómics*. Barcelona: Glénat, 1996.
- VILLIERS, Karlien. *Mi madre era una mujer hermosa*. Barcelona: Glénat, 2007.

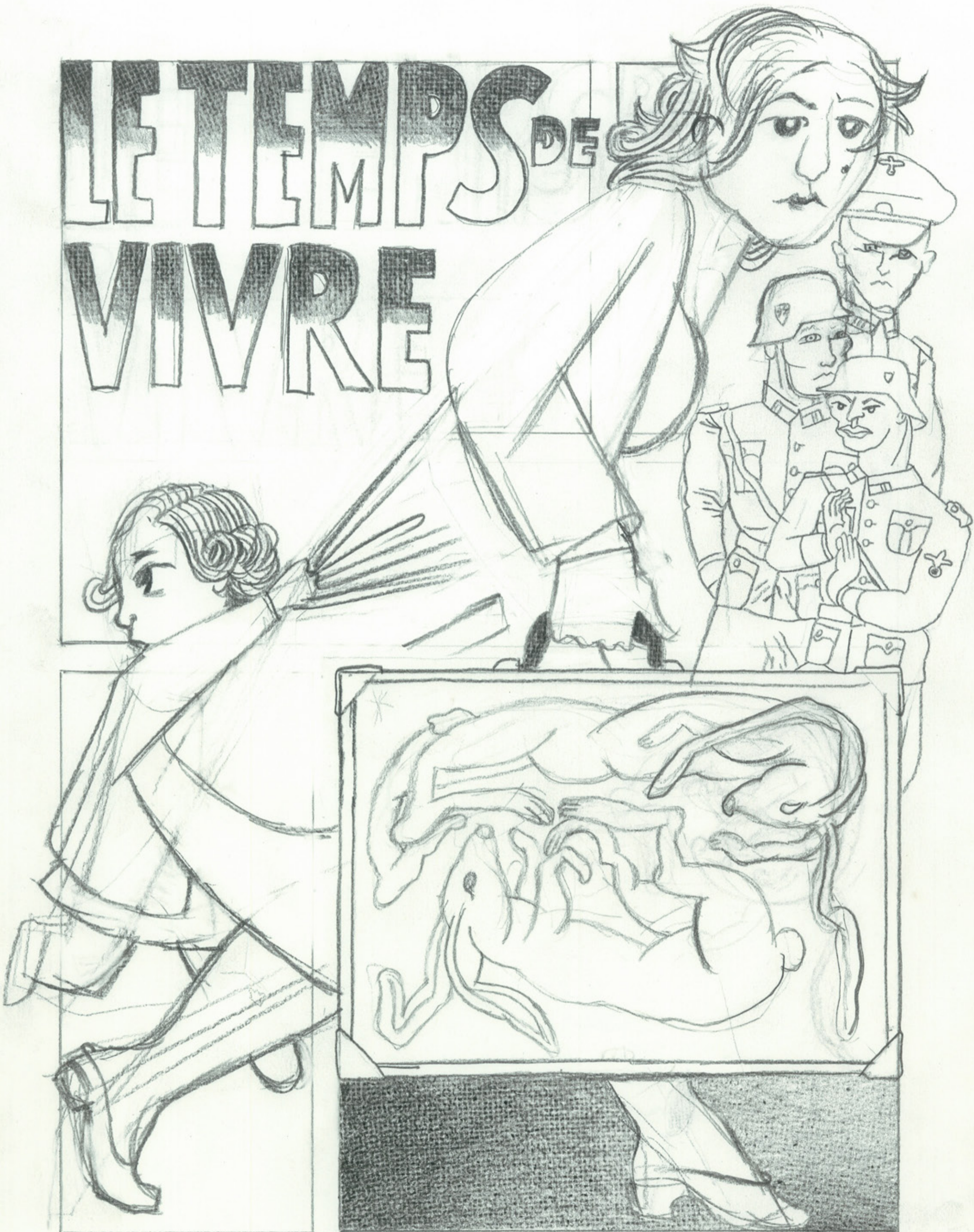
Llocs web

<<http://www.lasegundaguerra.com/viewtopic.php?t=926#>>

<<http://www.forosegundaguerra.com/viewtopic.php?f=38&t=18691&sid=2664e964267a3d87094ffb720a8519d9>>

Part III.La narració gràfica

LE TEMPS DE VIVRE

Participava en sabotatges i accions de guerrilla contra els nazis.

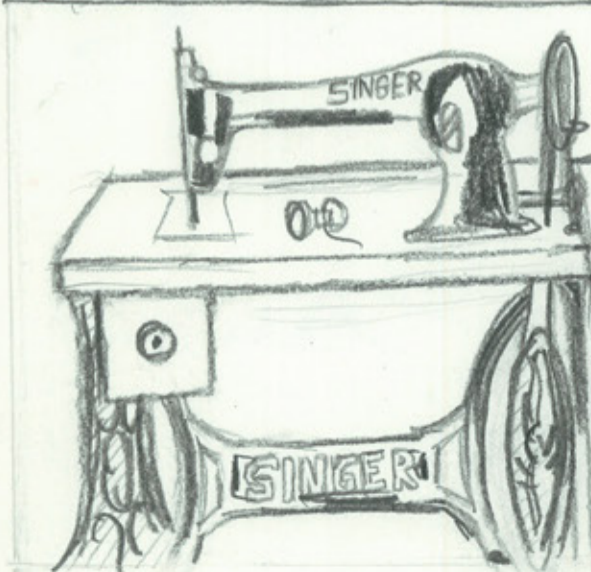
També amagava paracaigudistes anglesos a les golfes.

I tot això, amb l'ajuda de la meua àvia Annette Legrand.

Ella distribuïa missatges que li portaven, els amagava a la màquina de cosir.

Missatges de la França lliure d'en De Gaulle.

De vegades se'ls menjava perquè no els trobessin.

QUE VÉVEN ELS ALEMANYS!

Els nazis eren terribles.

S'enllustraven les botes amb la nostra mantega.

El meu pare es va haver d'exiliar

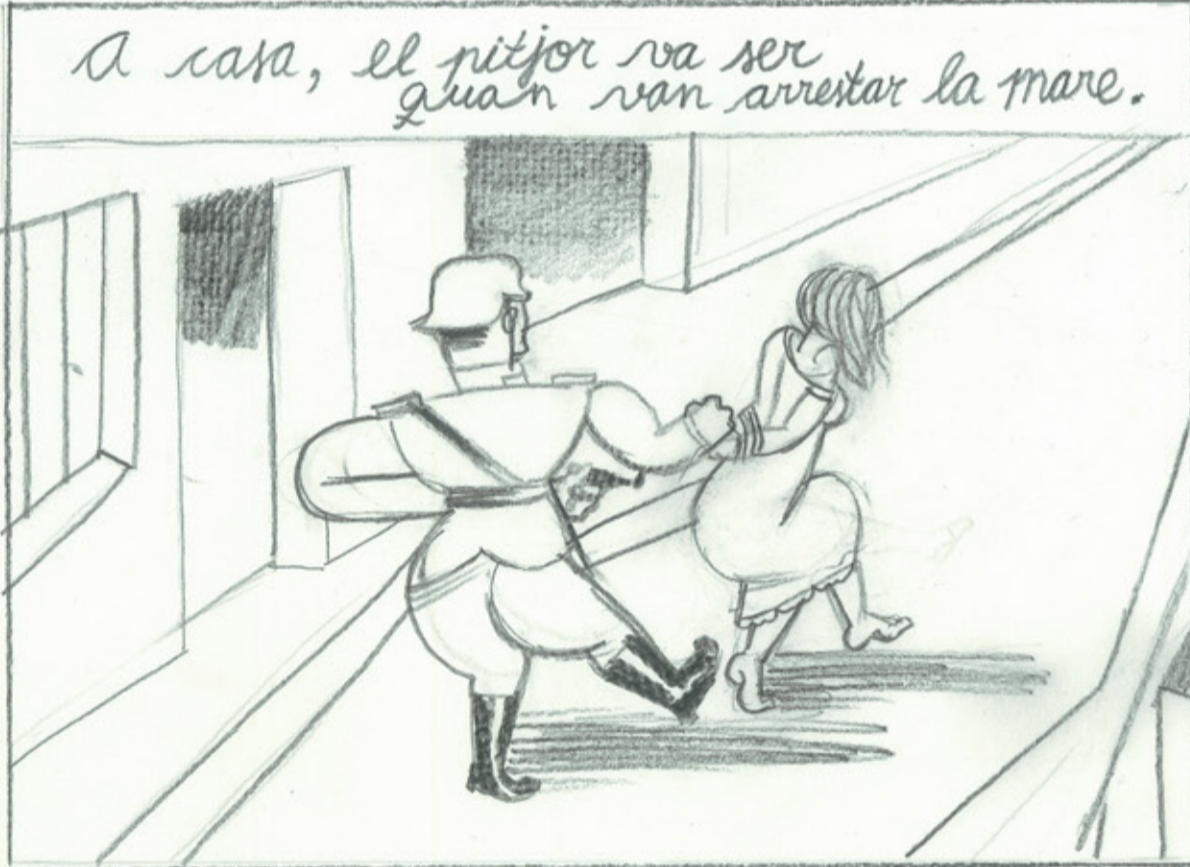

per no patir la sort del meu avi.

El també col·laborava de manera activa amb la resistència.

A casa, el pitjor va ser quan van arrestar la mare.

Ja van torturar.

Afortunadament, no es van adonar del cognom jueu

РЕГИНЕ БОУАДЕГИСЕ? JA POT MPAKPA!

Va tornar a casa al cap d'una setmana,

però ja no va poder alletar més els seus fills perquè no tenia els mugrons

Li vaig demanar a la mare que m'expliqués com es van conèixer amb el pare.

Em va dir que el pare xiulava en una sobla i que ella ballava molt bé.

A força de veure's, havien començat a quedar i s'havien enamorat.

Com m'agradava aquell corte!

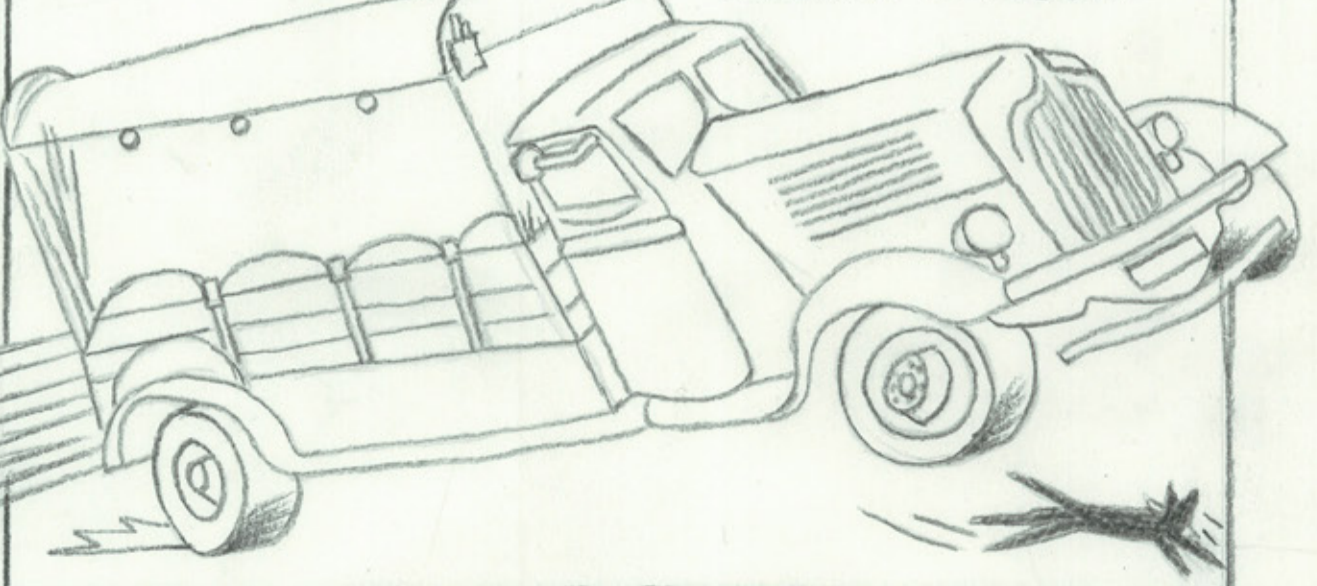

Una nit, la mare ens va fer aixecar del llit i vestir-nos.

Vam sortir al carrer per la finestreta del rebost.

La Resistència ens havia de portar a un poble entre Tolouse i Albi.

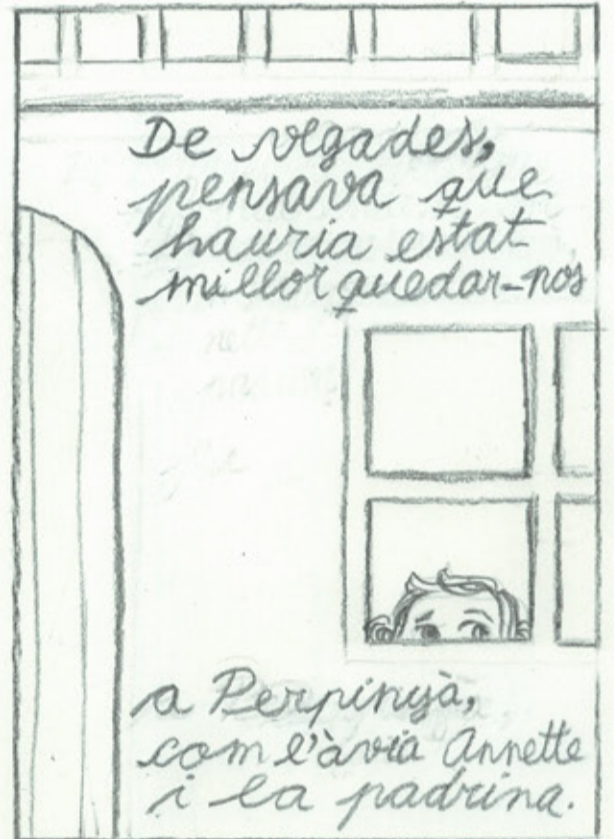
Aquell poble no era el meu.

Ni aquella cara, la nostra.

On era el pare?
On era l'avi?

De vegades, pensava que hauria estat millor quedar-nos

a Perpinyà, com l'àvia Annette i la padrina.

Però no era bona idea.

L'àvia i la padrina van estar dos mesos menjant el rebuig de les fruites del mercat

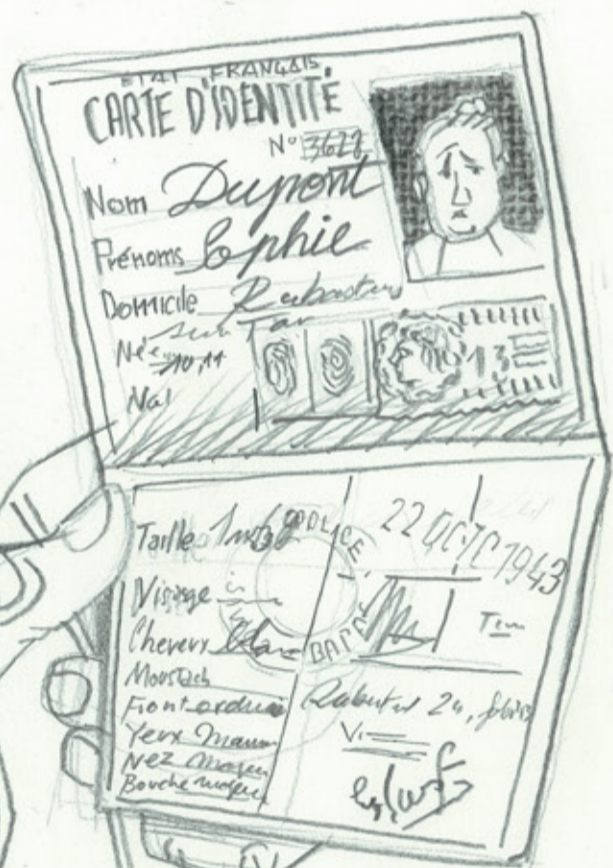
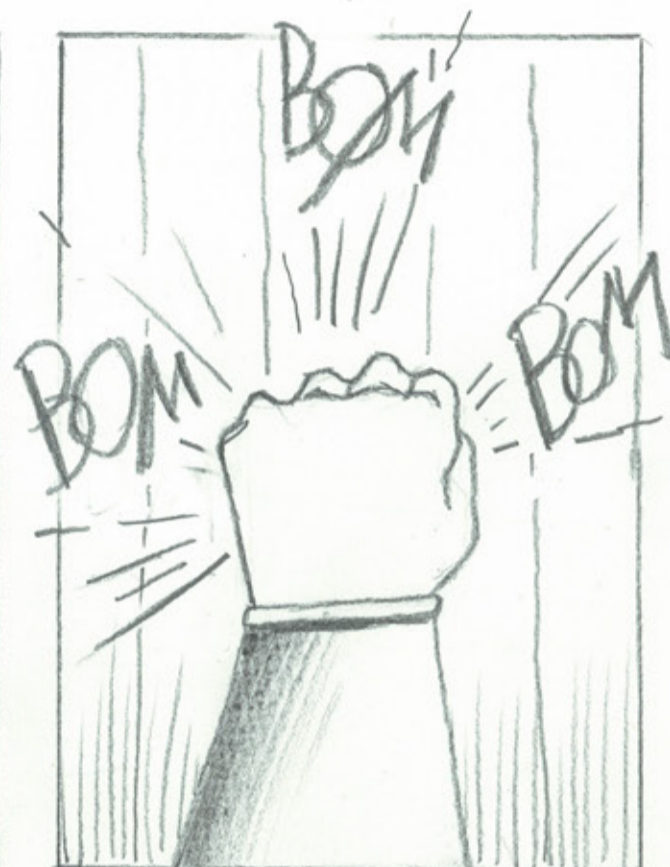

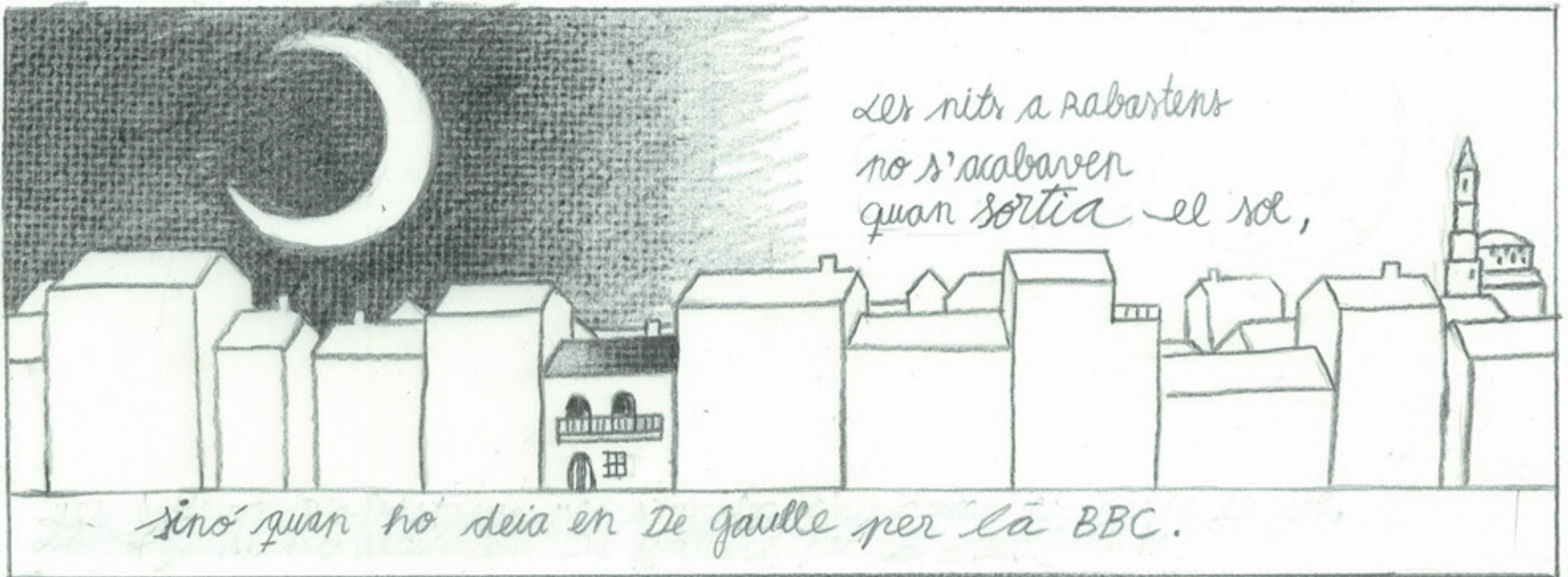
Fins que vingueren a viure amb nosaltres.

Era una cara petita...

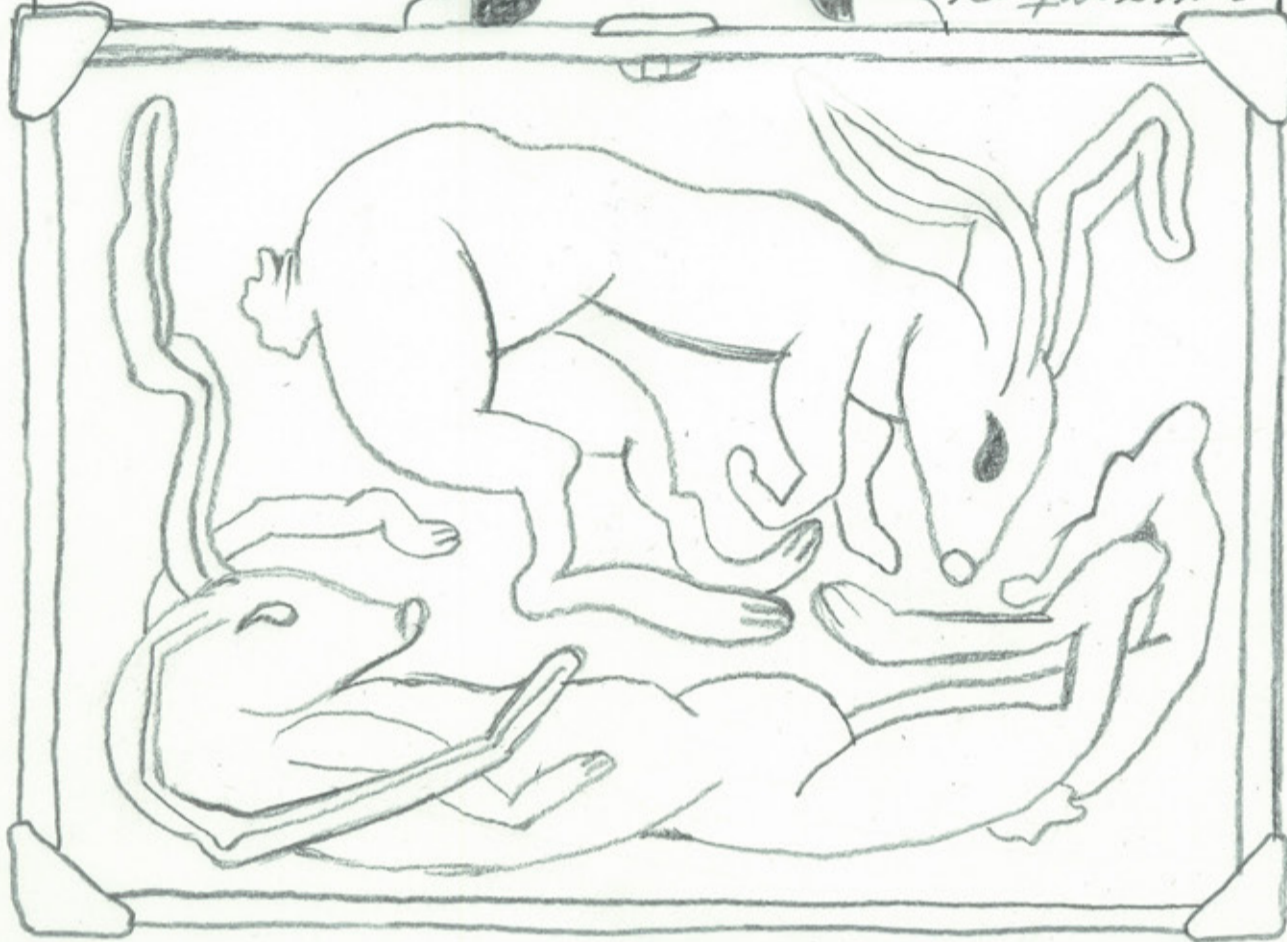
...on ningú no se sentia segur.

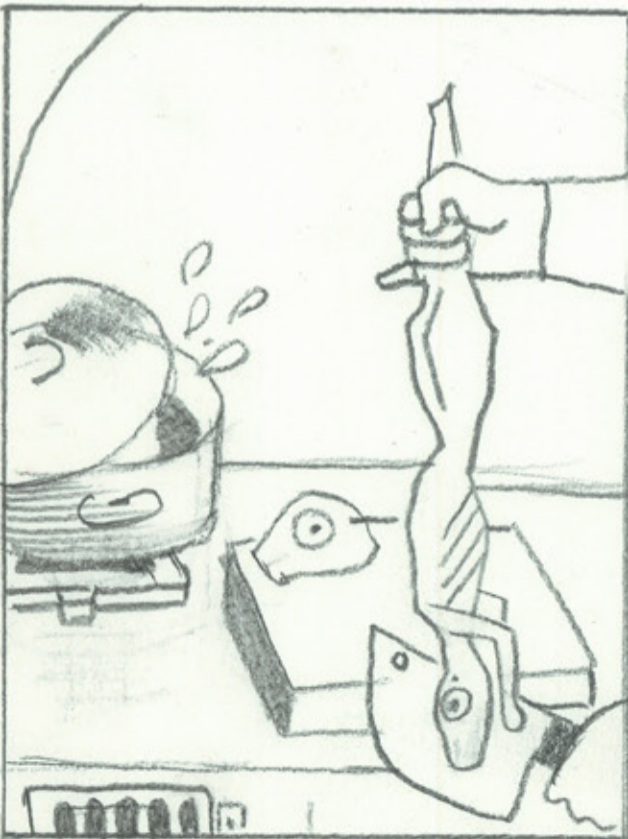

Una vegada
van comprar
dos conills.

I els van portar
dins una maleta
per evitar que
ens els
requeressin.

El conills, dins la maleta,
es van barallar
fins a matar-se.

I ens els van menjar per sopar.

QUE NO N'HI HA,
PER A MI?

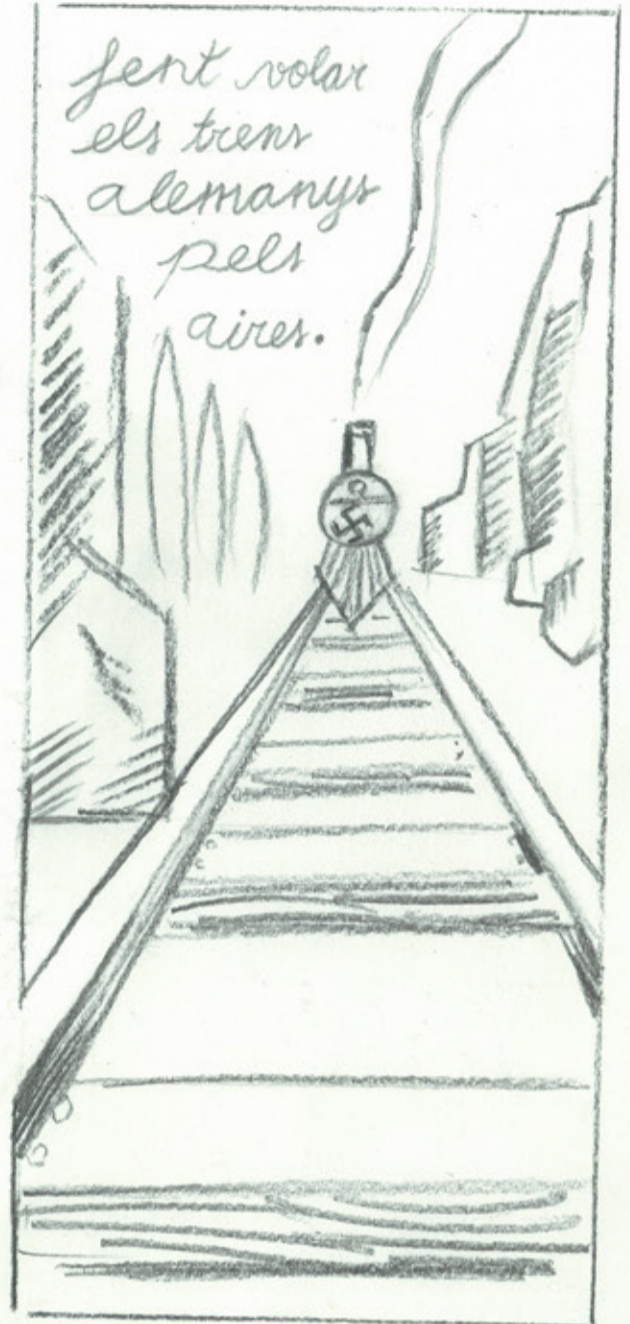
PARE!!!

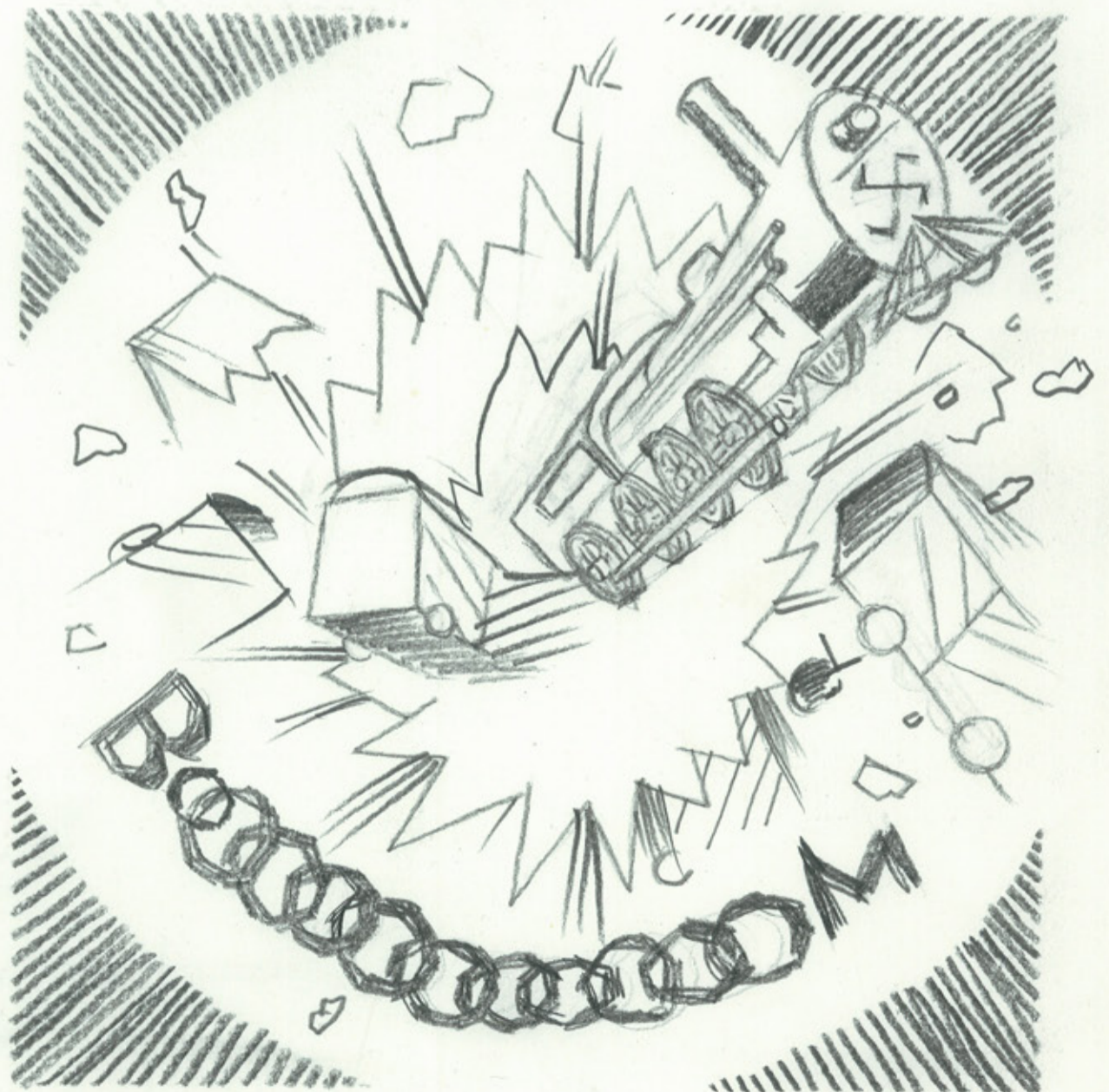
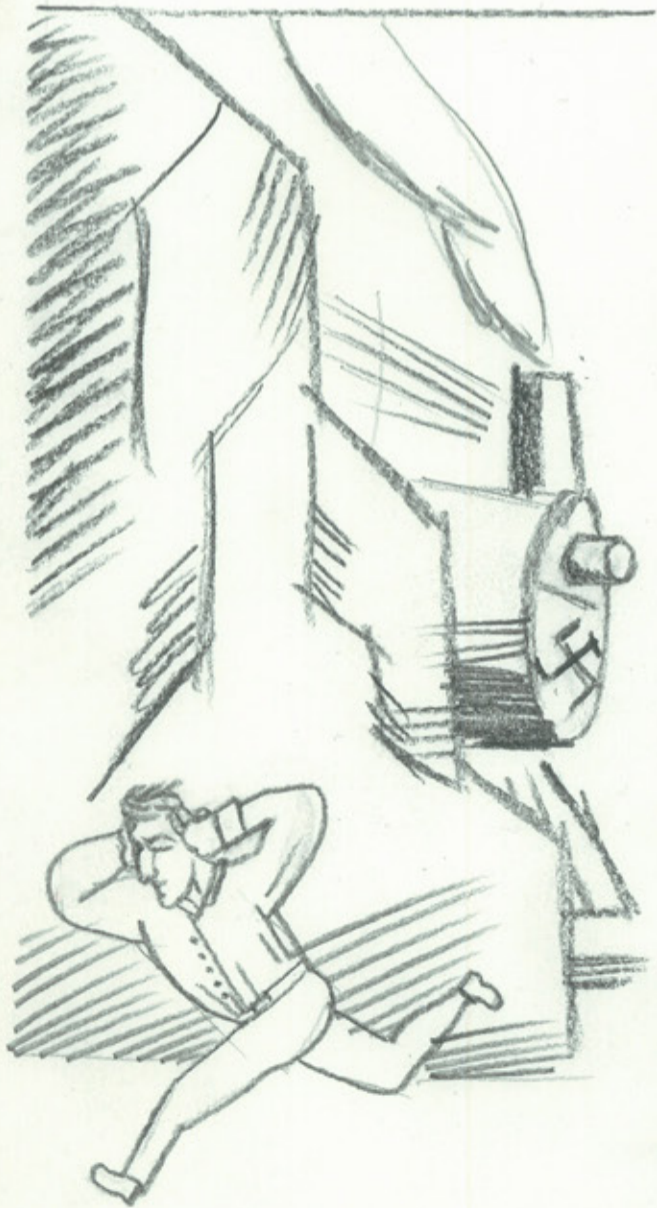
El meu pare estava al maguir de la zona del Tarr. Quan vam tenir la gran sorpresa de la seva visita.

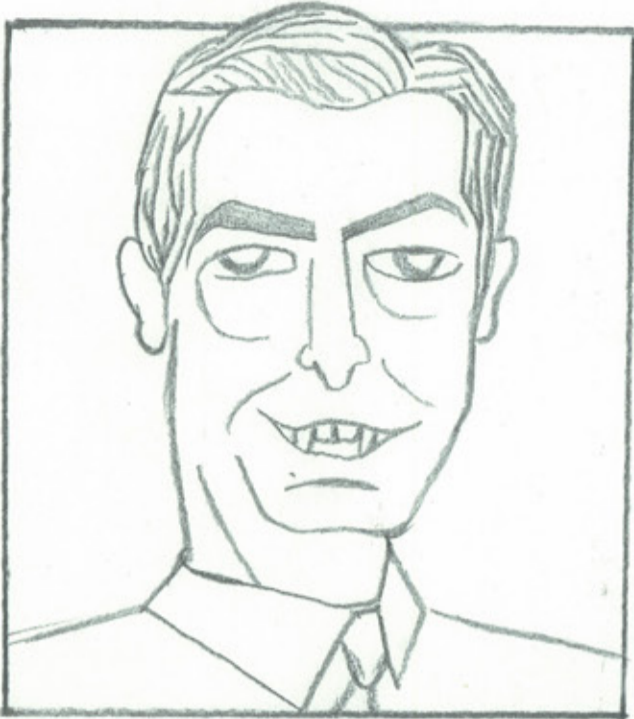

Feia dos anys que lluitava amb la Resistència,

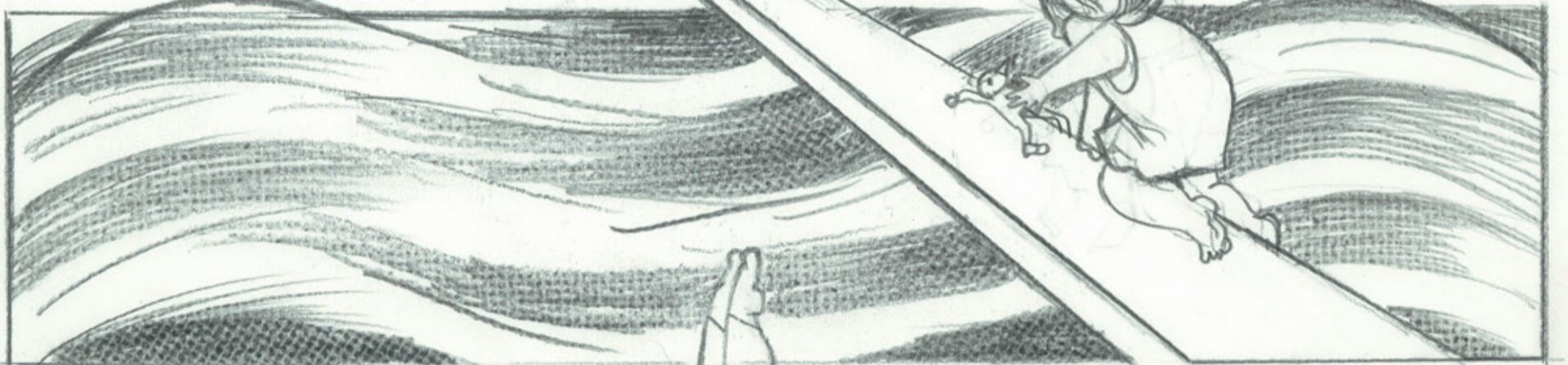

fent volar els trens alemanys pels aires.

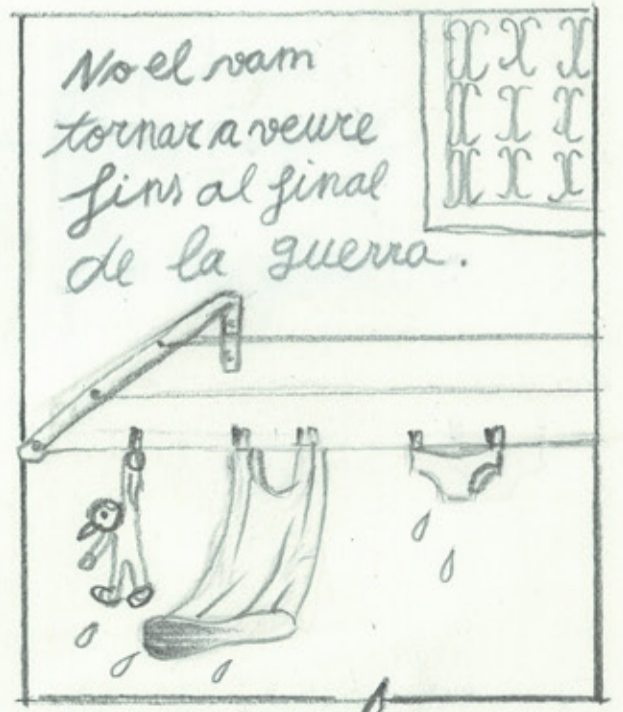

Aquell dia d'estiu
vam anar a dinar
a la vora del Tarn.
Havia plogut molt,
i les aigües
baixaven tèrboles.

El pare
em va
abraçar.

Sovint visitàvem els nostres amics Seiret a la seva botiga de queviures, a Enveig.

Gràcies a ells menjàvem patates, si n'hi havia, a canvi d'alguna feina de costura.

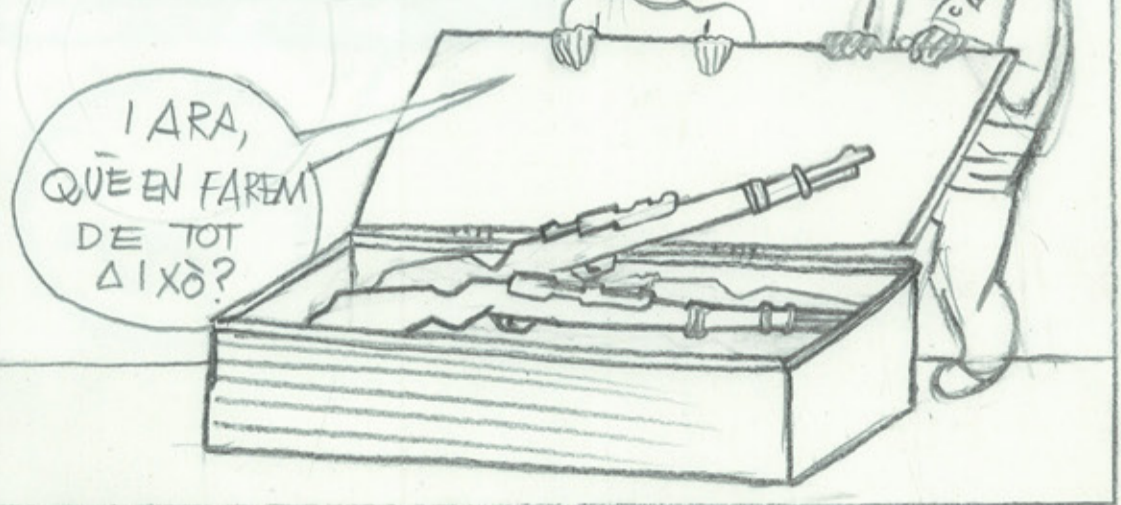
Perquè els alemanys ho requisaren tot, per a ells o per a Alemanya.

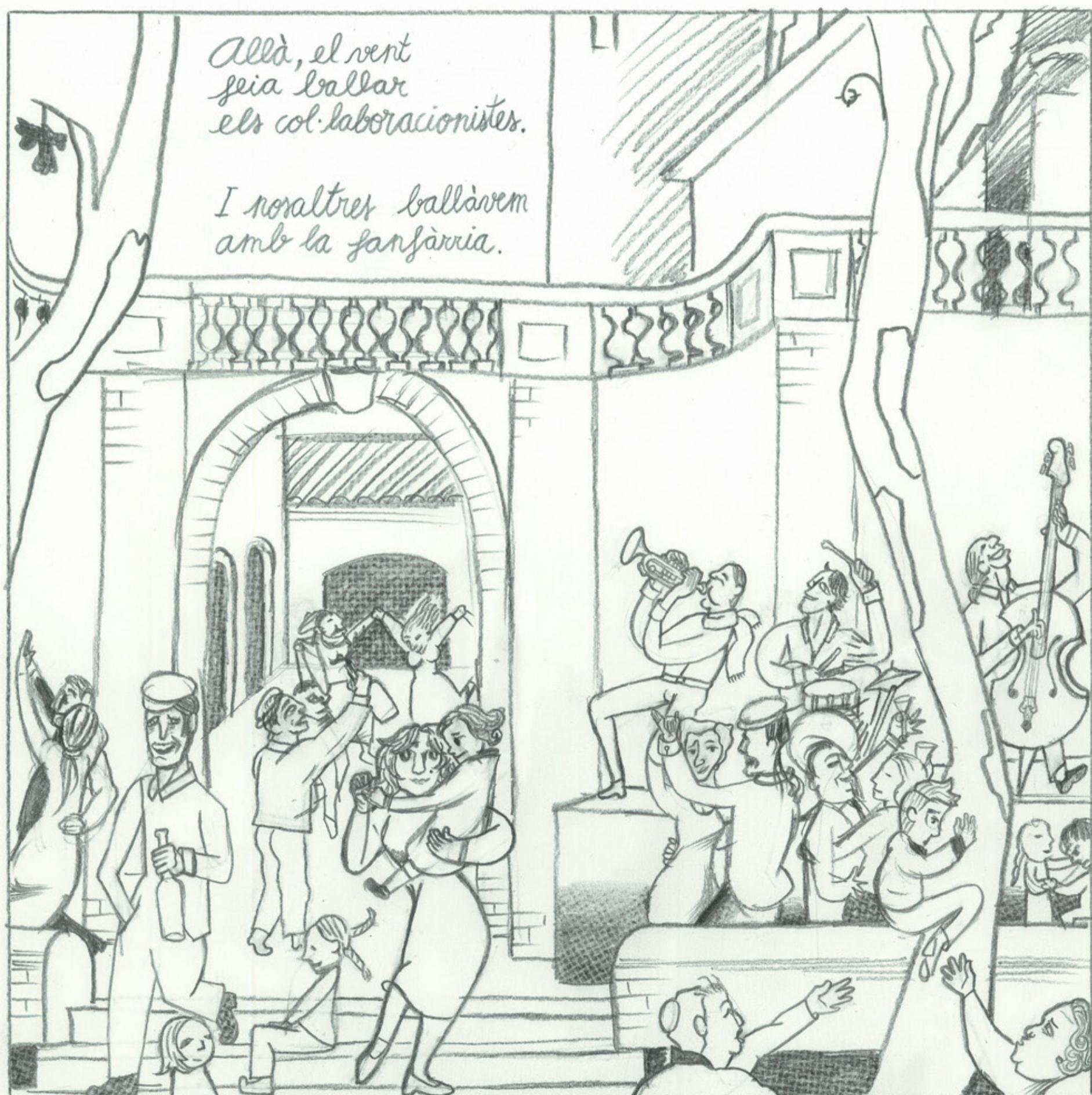
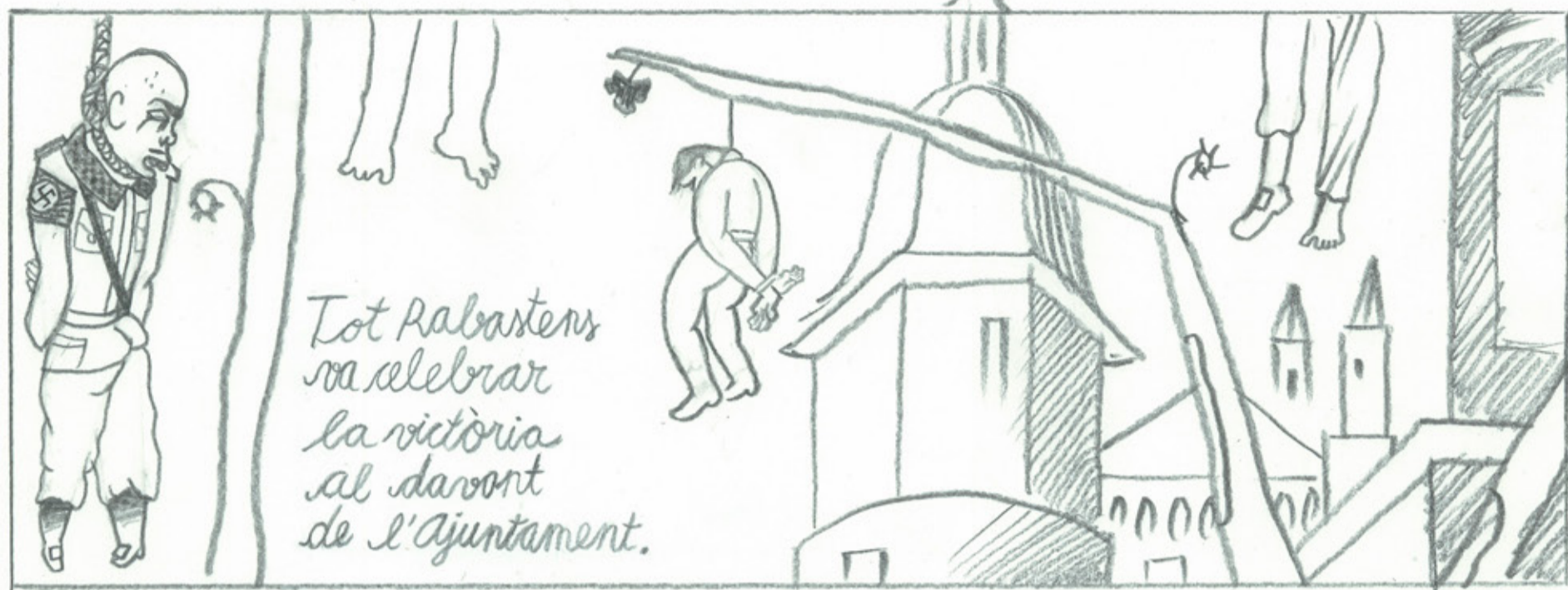

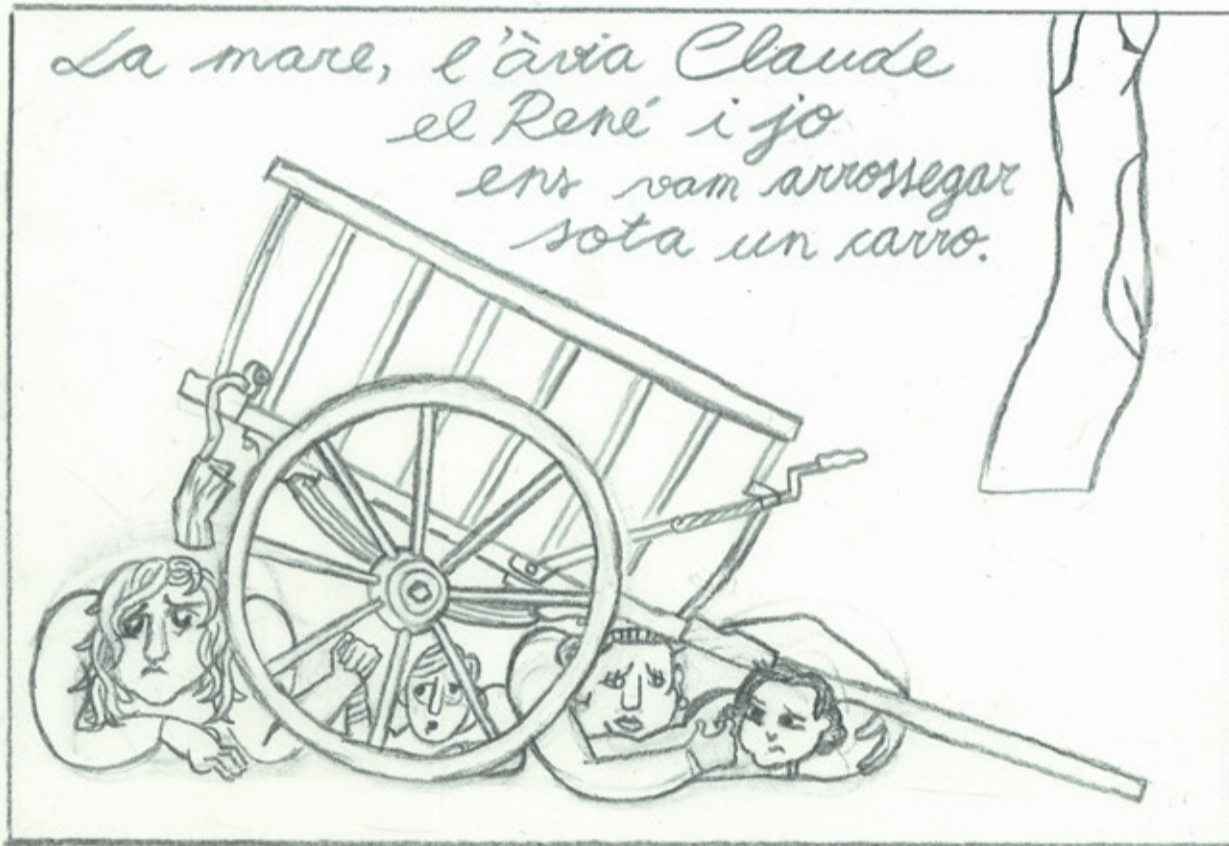
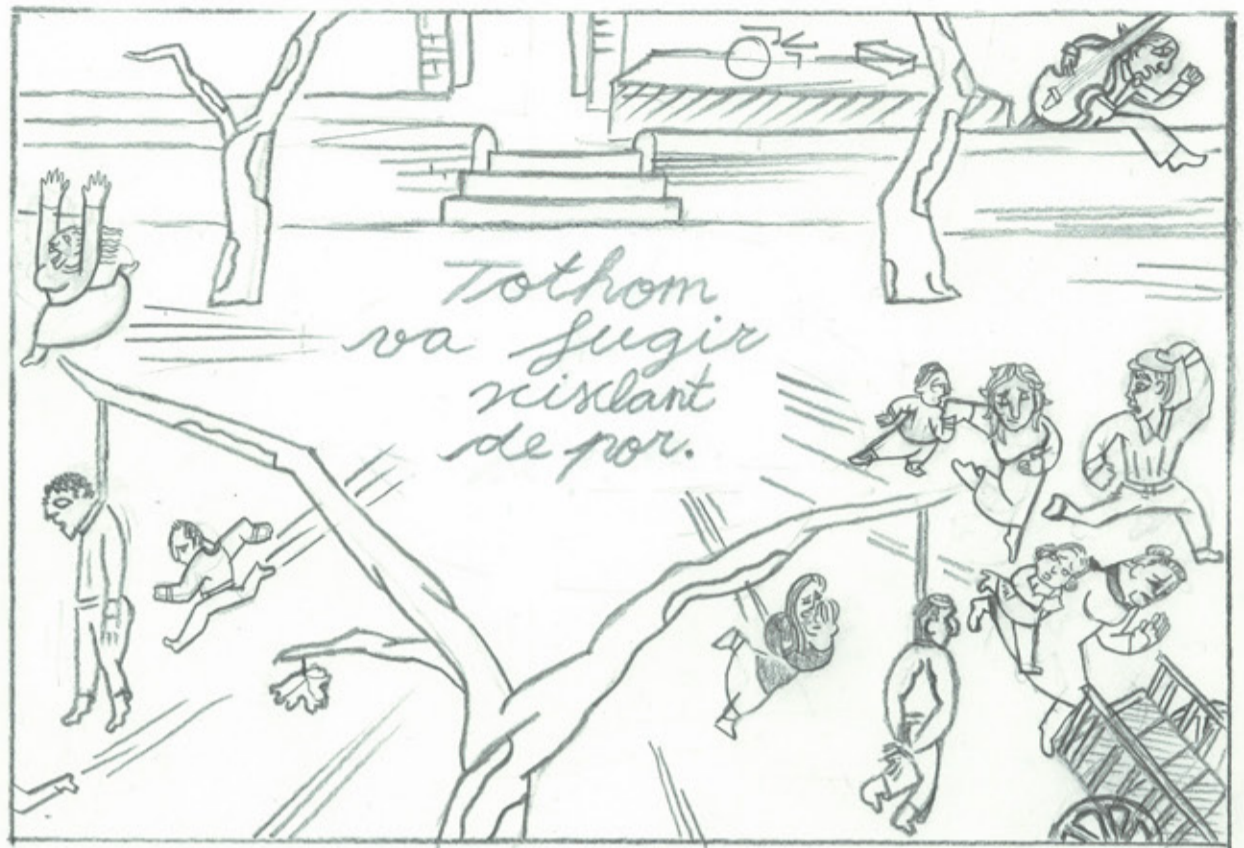
Els també eren de la Resistència.

Quan van anunciar la rendició del govern titella de Vichy, vam saber que tots aquells costums nostres s'havien acabat.

La padrina va trobar xicot
i es va quedar a Rabastens.

A Perpinyà
ens esperava el pare.

Ell també coneixia
les notícies de l'avi.

Semblàvem contents, però estàvem trencats,
sense més, com casa nostra,
després de
tanta
guerra.

